Ба 103 594 к

Максім
Багдановіч
Жыццё і твор-
часць

Бел. 2005

Бел. 2005

ба 103594к

АЛЬБОМ-ВЫСТАЎКА

Ў ШКОЛЕ

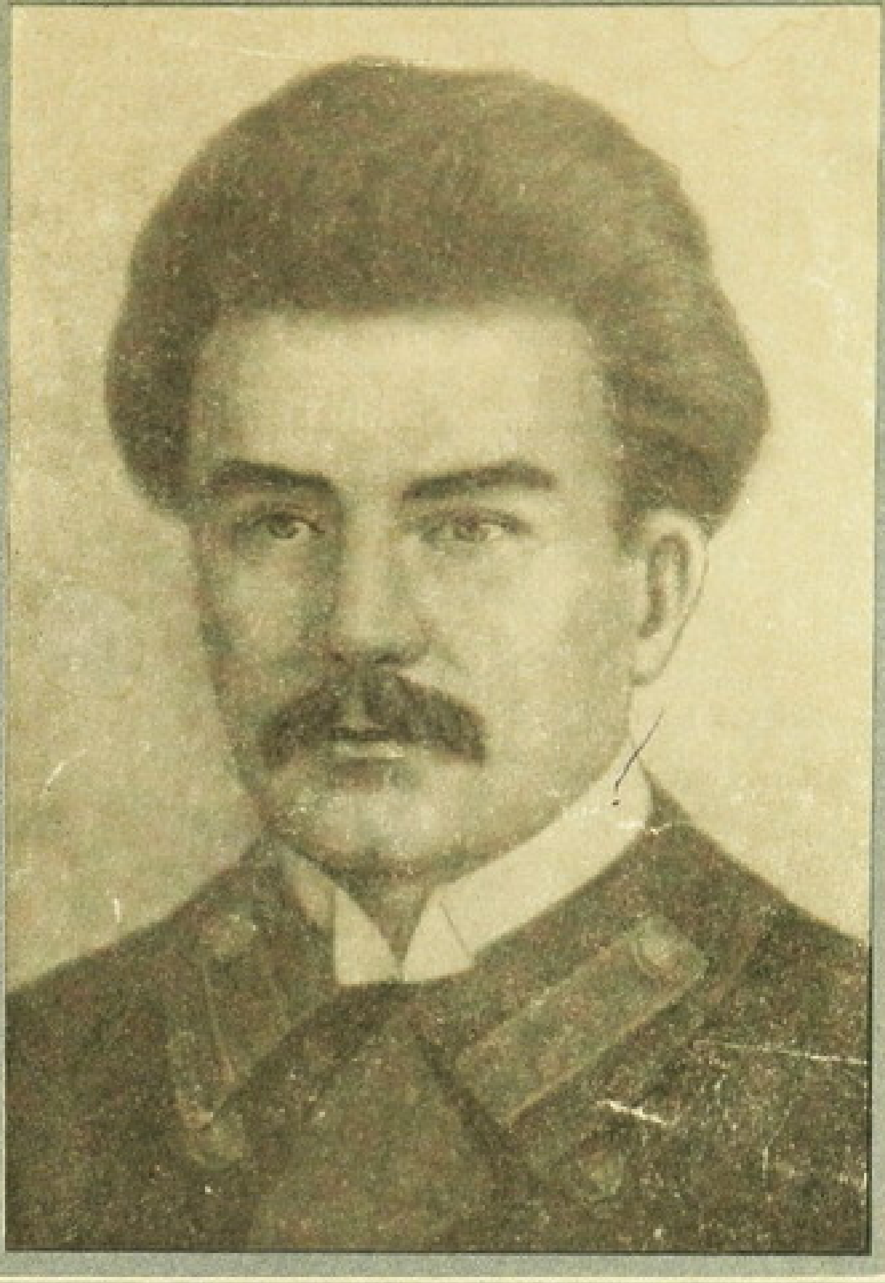

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ

Ба 103594 к

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ

ЖЫЦЦЁ І ТВОРЧАСЦЬ

МАТЭРЫЯЛЫ
ДЛЯ ВЫСТАЎКІ
Ў ШКОЛЕ

Б 103594

ВЫДАВЕЦТВА „НАРОДНАЯ АСВЕТА"
МІНСК 1968

082009

СЛОВА ПРА ПАЭТА

Жыццё Максіма Багдановіча было кароткім, як лістападаўскі дзень, і хмурным, непрыветным, як позняя восень. Ён нарадзіўся ў канцы XIX стагоддзя, і яго свядомае жыццё пачалося ў перыяд, калі змрочныя крылы рэакцыі пасля паражэння рэвалюцыі 1905 года, здавалася, назаўсёды апусціліся над спакутаванай прыгнечанай царызмам Беларуссю. Ён так і не дачакаўся «залацістага яснага дня». Максім Багдановіч памёр у маі 1917 года ад туберкулёзу, які падточваў яго сілы з васемнаццацігадовага ўзросту. Ды хоць у суровы час жыў Максім Багдановіч, ён любіў жыццё, верыў у светлую будучыню. За свае 25 год ён паспеў узняцца да вышынь мастацкай творчасці, а імя яго стала поруч з імёнамі карыфеяў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Адкуль жа з'явілася ў Максіма Багдановіча столькі духоўнай сілы і энергіі, каб у змрочныя дні рэакцыі застацца аптымістам і жыццялюбам, стварыць шматлікія вершы і паэмы, стаць адным з першых беларускіх крытыкаў і гісторыкаў літаратуры?

Любоў да народа, вера ў яго — вось крыніцы, з якіх Максім Багдановіч чэрпаў сваю сілу і ўпэўненасць.

Эстафету народалюбства, веры ў светлую будучыню Максім Багдановіч пераймаў як ад сваіх папярэднікаў, так і ад сучаснікаў. Бацька яго быў нарадавольцам і адным з першых, хто ў канцы XIX стагоддзя распаўсюджваў рэвалюцыйныя ідэі Маркса ў Беларусі. У 1896 годзе ў Ніжнім Ноўгарадзе Адам Ягоравіч — бацька Максіма — сустрэўся з Аляксеем Максімавічам Горкім. Іх шчырае сяброўства не магло не паўплываць на сям'ю Багдановічаў, у якой рос будучы паэт. Этнограф і фальклярыст, Адам Ягоравіч прывіваў сваім дзецям любоў да народа і яго вуснапаэтычнай творчасці. Палюбіўшы народныя песні і казкі, будучы паэт адразу ж стаў чуйны да беларускага слова. І калі яно прабілася на старонкі друку, калі ўслед за «Нашай доляй» у Вільні пачала выходзіць «Наша ніва», малады Багдановіч становіцца яе сталым падпісчыкам, а неўзабаве — і аўтарам.

Рэвалюцыя 1905 года пачала новы этап у гісторыі беларускага народа, у яго літаратуры. Яна адкрыла дарогу беларускаму друкаванаму слову, і сталі чутны галасы Янкі Купалы і Якуба Коласа — рэвалюцыйных выразнікаў дум і спадзяванняў народа. Іх словы ішлі ва ўсе куткі Беларусі, дайшлі яны і ў Ніжні Ноўгарад да Максіма Багдановіча, узмацняючы ў ім сыноўнюю любоў да Беларусі, да заняволенага народа.

І вось шаснаццацігадовы юнак Максім Багдановіч друкуе ў «Нашай ніве» апавяданне «Музыка», падобна герою свайго твора, «будзіць людзей к свету, праўдзе, брацтву і свабодзе...» Пераклічкай з лепшымі лозунгамі рэвалюцыі былі гэтыя словы. З апавядання «Музыка» кожнаму было зразумела, пра музыкаў якога народа гаварыў аўтар.

Максім Багдановіч як паэт уключаўся ў гэты працэс, пачаты рэвалюцыяй 1905 года. Але ўключаўся ён не закрываючы вачэй на жудаснасць навакольнай явы, на цёмныя сілы рэакцыі, што тапталі, душылі рэвалюцыю, у тым ліку і маладую перадавую беларускую літаратуру, народжаную ёю. Час рэакцыі быў часам бясконцых нападак на беларускую літаратуру, на мову беларускага народа з боку чарнасоценцаў і шавіністаў — вернай апоры царызму ў яго антынароднай палітыцы. Становячыся поплеч з Янкам Купалам і Якубам Коласам, якія сваімі вершамі сцвердзілі выхад беларусаў на гістарычную арэну, малады паэт стаў даказваць усім тым, хто адмаўляў і шальмаваў паэзію Купалы і Коласа як мужычую і хамскую, што яна такая ж высокая, як і любая іншая, што беларуская мова, на якой дагэтуль гаварылі толькі нізы, багатая і паэтычная.

Гэта была надзённая, адна з найважнейшых задач нашай дарэвалюцыйнай літаратуры. XIX стагоддзе творчасцю Дуніна-Марцінкевіча, Багушэвіча, Каліноўскага зрабіла грунтоўную заяўку на новую беларускую літаратуру. Творчасць Купалы, Коласа перыяду першай рускай рэвалюцыі ўсёй сваёй

сілай пацвярджала яе. Але задача канчатковага сцверджання гэтым яшчэ не вырашалася. Толькі ва ўмовах перамогі Кастрычніка наша літаратура сапраўды ўзнялася на ўзровень самых развітых літаратур сучаснасці. У яе актыве сёння паэзія П. Броўкі і У. Дубоўкі, М. Танка і А. Куляшова, П. Панчанкі і А. Вялюгіна, Р. Барадуліна і У. Караткевіча, проза Я. Брыля, І. Мележа, А. Кулакоўскага, І. Шамякіна, В. Быкава, І. Навуменкі, І. Пташнікава і іншых. Аб усім гэтым у свой час не мог і сніць Максім Багдановіч, як не мог ён і ўявіць, што ўсяго праз некалькі дзесяцігоддзяў Беларусь стане перадавой індустрыяльнай рэспублікай, краінай з Акадэміяй навук, універсітэтам і шматлікімі інстытутамі. Багдановіч пісаў, што толькі аб беларускай народнай пачатковай школе марыла ў 1915 годзе перадавая беларуская грамадскасць. Як далёка апярэдзіла жыццё гэтыя мары!

Сапраўдным патрыётам быў Максім Багдановіч. І гэта ўздымала яго на бой супраць чарнасоценцаў і шавіністаў, робячы ўсю яго творчасць палемічна завостранай.

Максім Багдановіч ніколі не захапляўся самамэтным гучаннем слова, самамэтнай паэтызацыяй духоўных перажыванняў глыбока інтэлектуальнай асобы і хараства прыроды. Тонка выгравіраваная, выпукла выпісаная, каларытна вымаляваная, да апошняй драбніцы адшліфаваная, паэзія яго была баявой зброяй у барацьбе супраць царызму і чарнасоценцаў, за сацыяльнае і нацыянальнае разняволенне роднага народа. Потым яна стала універсальнай школай паэтычнага майстэрства для некалькіх пакаленняў беларускіх паэтаў.

Сваімі першымі вершамі паэт паказаў сябе як натуру актыўную. Вельмі характэрны ў гэтых адносінах верш «Краю мой родны! Як выкляты богам...» Ва унісон з песнямі смутку і жальбы Купалы і Коласа Багдановіч пісаў у ім:

> Сціснула гора дыханне ў народзе,
> Гора усюды пануе.
> Хваляй шырокай разлілась, як мора,
> Родны наш край затапіла...
> Брацця! Ці зможам грамадскае гора?
> Брацця! Ці хваце нам сілы?!

Суровая карціна народнага жыцця ледзь не палохала самога паэта. «Брацця! Ці зможам грамадскае гора?» Ды гэта быў не спалох, а роздум перад атакай, узважванне сваіх сіл, сваёй рашучасці і любві да роднага краю, заклік збірацца з сіламі.

Рэальна адлюстроўваючы жыццё, Максім Багдановіч паказваў гаротнае становішча беларускага мужыка-працаўніка:

> Гнусь, працую, пакуль не парвецца
> Мне жыццё, як сагніўшая ніць;
> А каб ведаў, што столькі пральецца
> Майго поту, не стаў бы і жыць.

Аднак мужык у Багдановіча не толькі пакутнік ад беззямелля, бяспраўя і цемнаты. Ён разумее, хто віноўнік яго цярпенняў, супраць каго яму трэба змагацца. Поўны ўсведамлення сваёй чалавечай годнасці і сілы, ён насміхаецца над сваімі прыгнятальнікамі:

> Дзякуй, пане, бо пазнаў ад вас і я,—
> Не на трох кітах трымаецца зямля.
> Згода, згода, бо здаецца неяк мне,
> Што стаіць яна на нашай жа спіне.

Успрымаючы жыццё, якім яно было, Максім Багдановіч не раз пісаў вершы, прасякнутыя смуткам і тугой («Упалі з грудзей пана бога», «Слуцкія ткачыхі», «Сэрца ные, сэрца кроіцца ад болю»). Але гэта быў глыбока грамадзянскі сум і боль чалавека, які перажываў і разумеў цяжкі лёс народа.

У вершах паэта быў і боль юнака, улюбёнага ў жыццё, але хворага, дні якога няўмольная хвароба «палічыла» («Не кувай ты, шэрая зязюля»). Аднак галоўны пафас паэзіі Багдановіча вызначылі не гэтыя настроі. «Кінь вечны плач свой аб старонцы!..» — як бы палемізуючы з самім сабою, пісаў ён у адным з вершаў і як бы ў самога сябе пытаўся:

> Няўжо жа цёмнай ноччу ты
> Не бачыш, што глядзіцца сонца
> У люстэрка — месяц залаты?

І можна толькі здзіўляцца глыбіні той веры, якою жыў паэт. Як мала прасветлін было ў навакольным жыцці! Ледзь толькі спахапіўся золак новага рэвалюцыйнага ўздыму, як небасхіл зноў завалакло хмарамі крывавай бойні, усчатай імперыялістамі і царызмам, які ў вірах сусветнай вайны імкнуўся пахаваць рэвалюцыйныя сілы прыгнечаных народаў. Насуперак народнаму гору і вайне, а таксама сваёй хваробе паэт услаўляў само жыццё, вечны яго поступ, квітненне, маладосць, красу. Радасцю, захапленнем прасякнуты яго вершы аб вясне («Па-над белым пухам вішняў...»). Невычэрпнай энергіі і бадзёрасці поўны яго пейзажы («Зімой», «Зімовая дарога»). Гімнам жыццю гучаць песні кахання («Маладыя гады...», «Набягае яно...»).

З поўным правам паэт заяўляў:

> Не злічыць у небе ясных зорак,
> Не злічыць у сэрцы светлых дум.

Вершы «светлых дум» і надавалі ўсёй паэзіі Багдановіча жыццярадасны характар,

вызначалі яе асноўную танальнасць. Душа паэта, аднак, «як ястраб дзікі», ірвалася «ў неба на прастор» — насустрач будучаму.

Максім Багдановіч быў чалавек штодзённых, настойлівых пошукаў, і яго духоўная эвалюцыя — адна з характэрных дарог, па якой перадавая беларуская дарэвалюцыйная інтэлігенцыя ішла насустрач Кастрычніку.

У 1914 годзе грымнула першая імперыялістычная вайна. Неўзабаве стала адчувацца няўмольнае набліжэнне рэвалюцыі. У 1915 годзе Максім Багдановіч стварае ў паэме «Максім і Магдалена» вобраз мужыка, які не пабаяўся ўзняцца супраць нечалавечых парадкаў і маралі і памёр як герой, абуджаючы сваёй смерцю нянавісць народа да магната-ваяводы.

Лебядзінаю ж песняй Максіма Багдановіча быў апаэтызаваны ім вобраз гордага, непакорнага страцім-лебедзя з аднайменнай паэмы. Мужныя натуры, самаахвярныя подзвігі ўслаўляў вобраз страцім-лебедзя.

Максім Багдановіч сам быў такой мужнай натурай, самаахвярным подзвігам была ўся яго творчасць.

Ён не быў рэвалюцыянерам у жыцці. Але ён пісаў праўду, і слова паэта станавілася актыўнай рэвалюцыйнай сілай.

Максім Багдановіч ведаў, што паэзія — магутная зброя. Шліфоўцы паэтычнага слова ён аддаваў увесь свой талент, усяго сябе. У гэтым — самаахвярнасць, подзвіг паэта.

Крэдам Максіма Багдановіча стаў славуты верш «Песняру».

Свой уласны вопыт падагульняў у гэтым вершы Максім Багдановіч, патрабуючы ад паэтаў высокага майстэрства.

Аб творчай манеры Максіма Багдановіча можна сказаць радкамі самога паэта:

> У творчасці яго раптоўнага няма:
> Аснова для яе — спакойная дума.
>
> *(«Ліст...»)*

У творах Максіма Багдановіча сапраўды кожнае слова абдумана, кожны гук выверацы, суаднесены з думкай і настроем верша. На гэта паэт траціў безліч часу, перабіраў сотні варыянтаў, адкідаў сотні чарнавікоў. Ды затое пасля апрацоўкі вершы сапраўды станавіліся жамчужынамі паэзіі. І калі мы сёння чытаем іх, тое, аб чым пісаў Максім Багдановіч, бачым, чуем, успрымаем сэрцам, перажываючы, асэнсоўваючы ўбачанае і пачутае. Свет з паэзіі Максіма Багдановіча паўстае ў сваіх колерах і гуках. Ён заліты сонечным святлом мая, і тады нават прамені-струны сонца заўважае паэт («Па-над белым пухам вішняў...»). Ён патанае ў паўзмроку вечара, і тады паэт паказвае толькі яго абрысы з ценямі і паўценямі, з агнямі, што там-сям успыхваюць, прарэзваючы змрок («У Вільні»).

Колеры, нюансы ў вершах Максіма Багдановіча часцей за ўсё звязаны з псіхалагічнай напоўненасцю малюнкаў. У вершы «Слуцкія ткачыхі», у якім паэт раскрывае драму паланянак-ткачых, сама па сабе вясновая прырода радасная. Але ад суму паланянак цямнее лес, цямнее ўся прырода з яе вясновай радасцю і шматколернымі фарбамі.

А ці гэта не цуда пачуць у вершы пра лес, як ён шуміць, як ходзіць па ім, то нарастаючы, то заціхаючы, рэха, ілюзія якога ствараецца адпаведным падборам слоў, адпаведным чаргаваннем галосных:

> Чуеш гул? — Гэта сумны, маркотны лясун
> Пачынае няголасна граць...

І сапраўды, нібы чуецца гул, аб якім піша паэт: у-э-у, э-а-у-ы-а-о-ы-а-у... У наступных двух радках гул у-а-у зноў раскаціста нарастае, каб у апошнім радку страфы зусім сціішыцца, «растаць» у галосных о-а-о:

> Пад рукамі яго, навяваючы сум,
> Быццам тысячы крэпка нацягнутых струн,
> Танкаствольныя сосны звіняць.

Узорамі такога высокага майстэрства з'яўляюцца шматлікія вершы паэта, і перш за ўсё сабраныя ў адзінай прыжыццёвай кнізе паэта «Вянок».

Зборнікам «Вянок» Максім Багдановіч прывіваў беларускай паэзіі паэтычную культуру, якой былі ўжо багатыя іншыя літаратуры свету. Ды неўзабаве паэт прыйшоў да думкі, што ўзвелічэнне роднай мовы праз прывіццё ёй форм сусветнай класікі — толькі палова справы. І Максім Багдановіч распачаў пошукі ў вершах беларускага складу, шырока абапіраючыся на матывы, сюжэты, вобразы, рытміка-інтанацыйны склад беларускай народнай песні. Так узніклі цікавыя вершы цыкла «На ціхім Дунаі», паэма «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык». Гэтыя пошукі паэта абарвала заўчасная смерць, але яны зрабілі свой уплыў на фарміраванне беларускай паэзіі пазнейшага часу.

На развіццё беларускай дарэвалюцыйнай літаратуры Максім Багдановіч аказаў уплыў не толькі як паэт, але і як крытык.

І хоць мала пражыў Багдановіч, след, які пакінуў ён,— неўміручая старонка нашай паэзіі. Паэт сапраўды ўзвялічыў родную беларускую мову, а яго цудоўныя вершы ўвайшлі ў скарбніцу не толькі нацыянальнай паэзіі.

І заўсёды ў сэрцах нашых жывуць крышталына чыстыя, чалавечныя вершы паэта. Багдановіч з намі. З намі ён сваімі марамі аб нашым светлым дні і ўсім тым, што ён для яго зрабіў.

АЛЕГ ЛОЙКА.

Максім Багдановіч па праву заняў пачэснае месца ў нашай маладой паэзіі як высокаталенавіты паэт і майстра паэтычнай формы. Сярод беларускіх паэтаў Максім Багдановіч вылучаўся глыбокай і шырокай адукацыяй, тонкім разуменнем і пачуццём паэзіі.

Я. Колас.

Я думаю пра Максіма:

Жывая энцыклапедыя разнастайных ведаў.

Ён фарбуе вакольнае ў пяшчотныя казачныя колеры і напаўняе свет вобразамі народнай фантазіі. У Максімавых пушчах жывуць лесуны, у яго рэчках і азёрах купаюцца русалкі.

І лезуць у памяць эпітэты яго паэзіі:

...Возера — люстэрка альбо чаша віна. Зоркі — пацеркі, нябесная рунь, сняжынкі, кветкі. Маланка — агністы меч. Крыніца грукае серабром.

А вось і другі свет Багдановіча:

...Грозныя песні беларускага мужыка.

...Каменная сцяна між бедным і багатым.

...Разрытая магіла гаротніка.

...Межы драпежніцкіх уласнікаў.

Нідзе паэт не дагаворвае да канца. Небяспечна. Ды і сама мова беларуская — крамола. Яна забаронена на ўвесь час вайны.

...Адзінае лякарства для хворых грудзей паэта — родная зямля.

...Адзіная ўцеха — паэзія, мары аб шчаслівай будучыні народа.

З. Бядуля.

Яго лірыка ёсць гісторыя яго душэўных перажыванняў, жывапісна расказаных ім самім, а ўсё іншае, напісанае ім, сведчыць аб яго поглядах і перакананнях і яго грамадскіх інтарэсах. Тут увесь чалавек.

А. Я. Багдановіч *(бацька паэта).*

A

ДАРОГА ПАЧЫНАЛАСЯ З-НАД НЁМАНА І ВОЛГІ

27 л
Багдано

Адам
выхадца
з Хало
У 1882
скую се
ваў у в
шчыне,
пачатко
нографа
яго кніг
нага сы
(1895).
кнігі «С
(1965),

27 лістапада (ст. ст.) 1891 года ў Мінску ў сям'і настаўніка Адама Ягоравіча Багдановіча нарадзіўся сын, якога назвалі Максімам.

Дом, у якім нарадзіўся Максім Багдановіч.

Адам Ягоравіч Багдановіч быў выхадцам з прыгоннага сялянства з Халопеніч Барысаўскага ўезда. У 1882 годзе ён скончыў Нясвіжскую семінарыю. Тры гады працаваў у вёсцы Пагарэлае на Чэрвеньшчыне, а з 1885 года — у Мінскім пачатковым вучылішчы. Ён быў этнографам і фалькларыстам. Першая яго кніга — «Перажыткі старажытнага светасузірання ў беларусаў» (1895). Вядомымі таксама сталі яго кнігі «Старонкі з жыцця Горкага» (1965), «Мова зямлі» (1966) і інш.

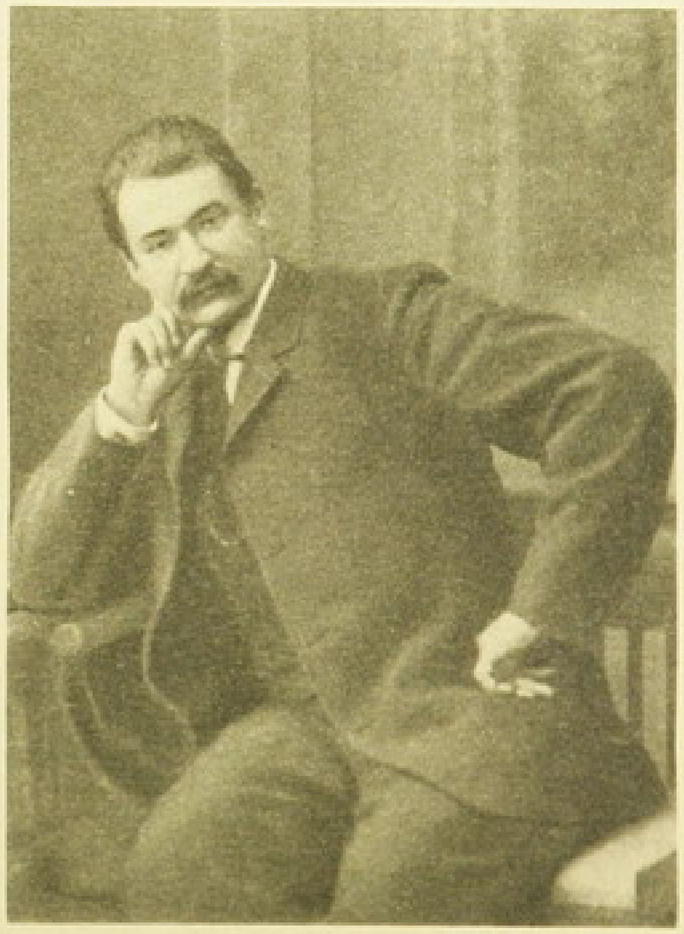

Бацька Максіма Багдановіча — Адам Ягоравіч Багдановіч. 1923 г.

Маці Максіма Багдановіча, Марыя Апанасаўна Мякота, была адукаваным чалавекам. Яна скончыла настаўніцкія курсы, напісала некалькі апавяданняў, якія былі надрукаваны ў «Гродзенскіх губернскіх ведамасцях». Максім вельмі любіў сваю маці.

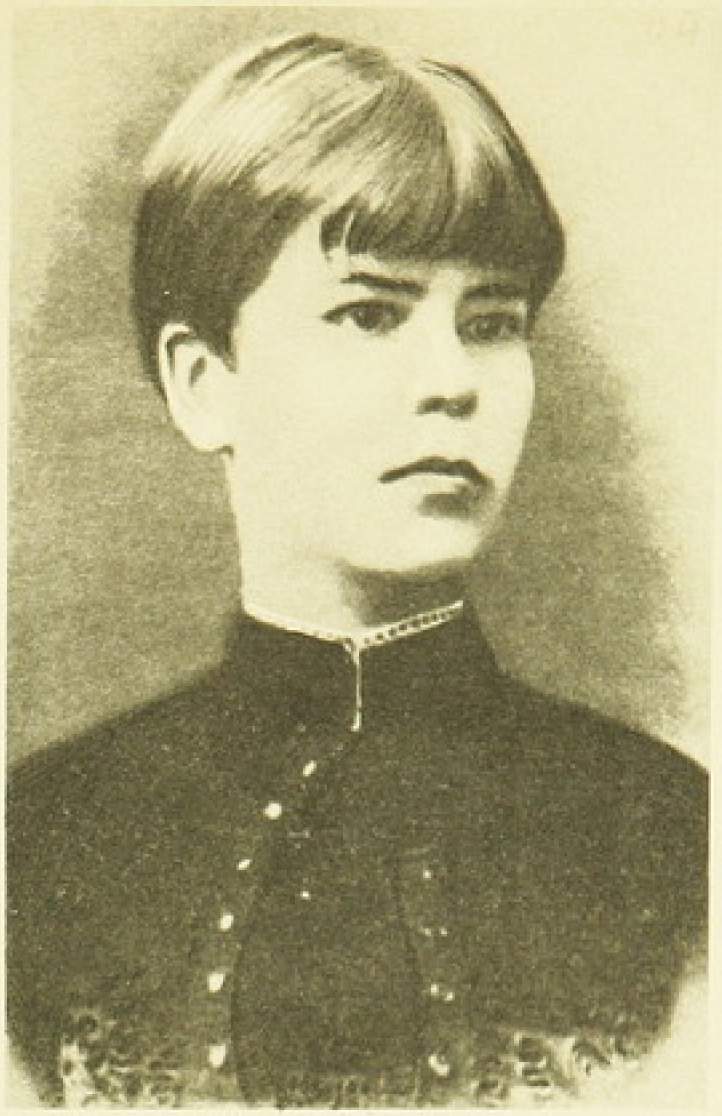

Маці Максіма Багдановіча — Марыя Апанасаўна. 1896 г.

Маці была надзвычай знаходлівая ў выдумках усякіх гульняў і забаў для дзяцей і сама аддавалася ім са шчырым захапленнем. Вяртаючыся са службы, я ўжо чуў на двары, у садзе ці пакоі вясёлы дзіцячы смех, мітусню, бегатню.

А. Я. Багдановіч.

Марыя Апанасаўна з Максімам.

Па складу свайго характару, мяккага і жаноцкага, па весялосці свайго нораву, жвавасці, спагадлівасці і ўражлівасці, па паўнаце і трапнасці назіранняў, па сіле ваабражэння, пластычнасці і разам з тым жывапіснасці прадуктаў яго творчасці ён больш за ўсё нагадваў сваю маці.

А. Я. Багдановіч.

у
Адам

Нёма

7

У чэрвені 1892 года сям'я Багдановічаў пераехала з Мінска ў Гродна, дзе Адам Ягоравіч пачаў служыць у сялянскім банку.

Сямейнае фота Багдановічаў. Побач з маці — Максім, у цэнтры — Вадзім, на каленях у бацькі — Лёва, які нарадзіўся ўжо ў Гродна. 1895 г.

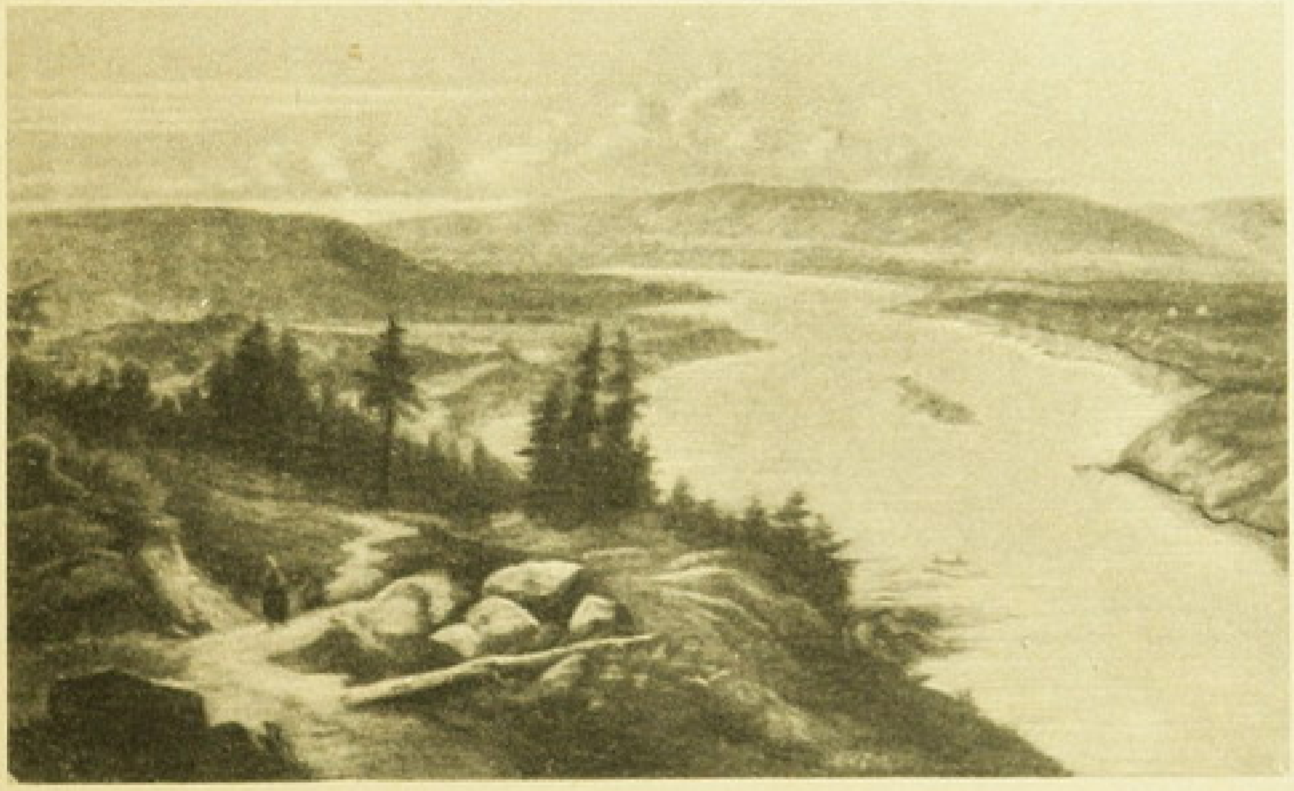

Рака Нёман.

Я часта браў іх на пагулянку і ў поле, і ў лес, і на Нёман, валачыў Максіма за плячыма.

А. Я. Багдановіч.

2

4

мерла

віча Б

Малы

Ня

чарэе

каб а

цём

заводо

цэнтр

стара

8

4 кастрычніка 1896 года сям'ю Багдановічаў напаткала вялікае гора: памерла маці Марыя Апанасаўна. Дзяцей стала даглядаць сястра Адама Ягоравіча Багдановіча — Марыя Ягораўна. Яна была ласкавая, добрая да дзяцей. Малы Максім яе вельмі любіў, і гэтае пачуццё засталося ў яго на ўсё жыццё.

Нямала ўвагі аддаваў дзецям і бацька.

Вадзім і Максім.

Марыя Ягораўна Багдановіч са сваімі выхаванцамі. Злева направа: Вадзім, Лёва, Максім. 1897—1898 гг.

Я браў дзяцей па чарзе з сабой у паездку, каб азнаёміць іх з жыццём вёскі, з жыццём заводскіх і фабрычных цэнтраў і з помнікамі старажытнасці.

А. Я. Багдановіч.

Садзяць [illegible]
ляўна Пе[illegible]
нам Мак[illegible]
Багданов[illegible]
Кацярын[illegible]
Максім [illegible]

Сядзяць злева направа: Кацярына Паўлаўна Пешкава (жонка М. Горкага) з сынам Максімам і Аляксандра Паўлаўна Багдановіч (Валжына). Стаяць: маці Кацярыны і Аляксандры Валжыных, Максім Горкі і Адам Ягоравіч Багдановіч.

Пасля смерці Марыі Апанасаўны сям'я Багдановічаў пераехала ў Ніжні Ноўгарад (1896). Тут Адам Ягоравіч знаёміцца з Аляксеем Максімавічам Горкім. З гэтай сустрэчы і пачалася дружба паміж Максімам Горкім і А. Я. Багдановічам.

Жывучы ў Ноўгарадзе, яны амаль кожны дзень сустракаліся, абменьваліся кнігамі, літаратурнымі навінамі. Да канца свайго жыцця Аляксей Максімавіч Горкі памятаў свайго ніжагародскага сябра.

У 1899 годзе бацька Максіма ажаніўся з Аляксандрай Паўлаўнай Валжыной — сястрой жонкі А. М. Горкага.

Дом у Ніжнім Ноўгарадзе, дзе жыла сям'я Багдановічаў з 1899 па 1908 г. Тут часта бываў А. М. Горкі.

Першапачатковае навучанне ўсіх дзяцей, у тым ліку і Максіма, я праводзіў сам, а калі яны паступалі ў гімназію, кіраваў іх самастойным чытаннем.

Навучанне пачыналася з 6 год і вялося пасля лемантара па «Роднаму слову» (К. Ушынскага), год 1 і 2-гі. Я надзвычай цаню гэтыя кнігі, лічачы перламі навучальнай літаратуры, якіх ніхто ў свеце не пераўзышоў. У канцы другога года ўводзіліся прыродазнаўства, геаграфія, гісторыя. Падручнікам быў у пераважнасці «Дзіцячы свет» Ушынскага, але браліся і іншыя кнігі... Мае дзеці, у тым ліку і Максім, паступалі ў гімназію з поўным маленькім кругам ведаў і пра мінулае і пра ўвесь навакольны сусвет.

А. Я. Багдановіч.

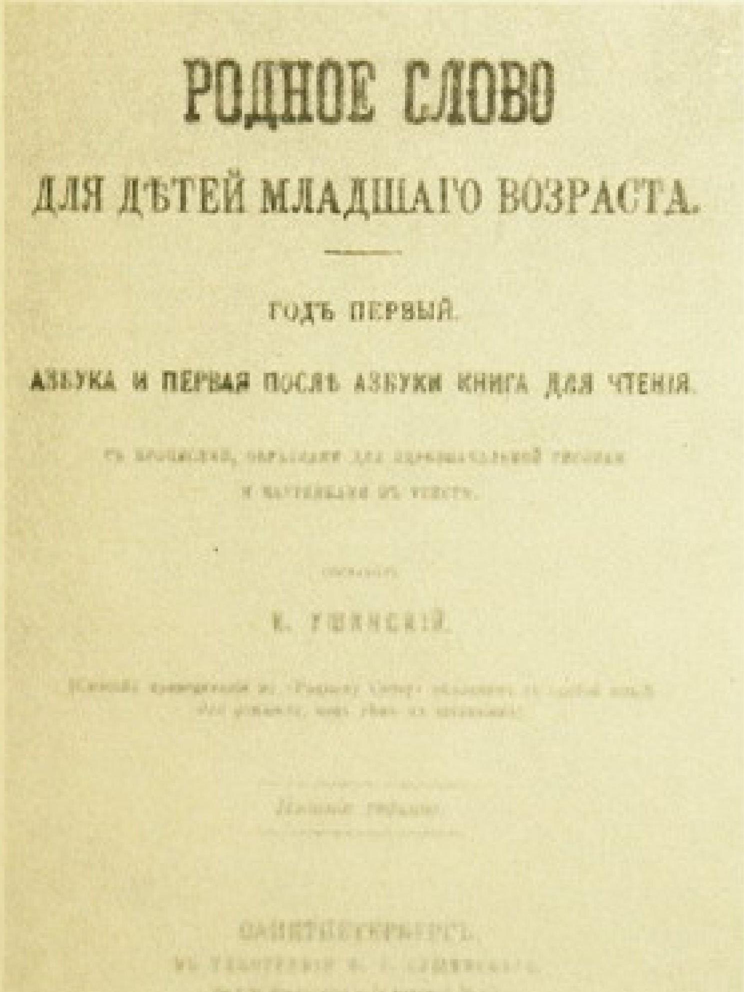
РОДНОЕ СЛОВО
ДЛЯ ДѢТЕЙ МЛАДШАГО ВОЗРАСТА.
ГОДЪ ПЕРВЫЙ.
АЗБУКА И ПЕРВАЯ ПОСЛѢ АЗБУКИ КНИГА ДЛЯ ЧТЕНІЯ.
К. УШИНСКІЙ.
САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Тытульны ліст кнігі К. Ушынскага «Роднае слова».

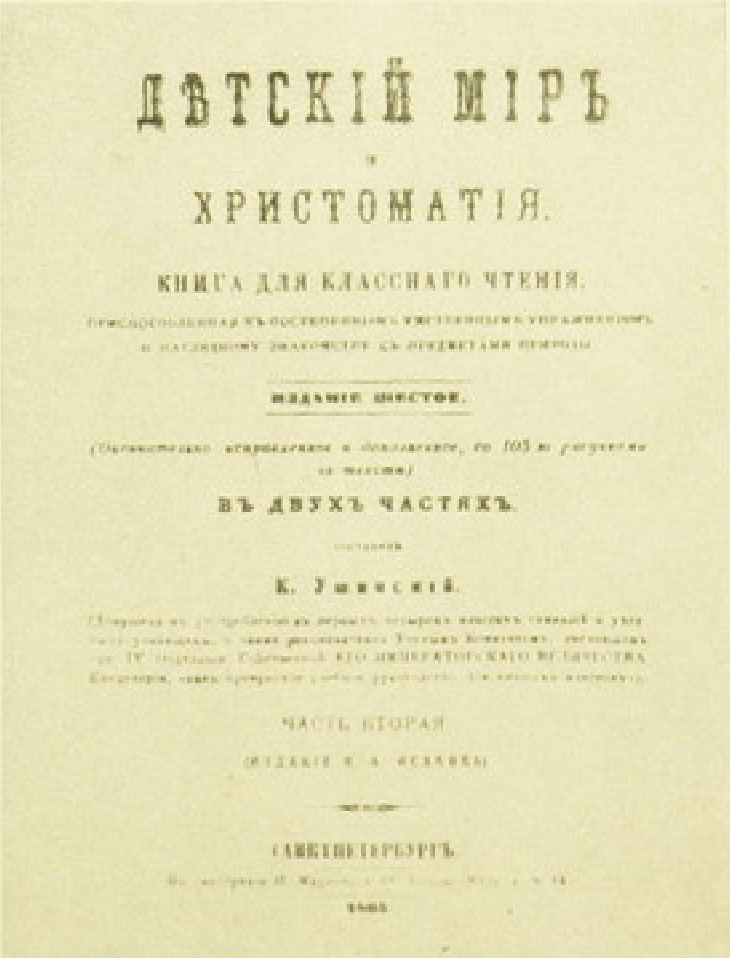
ДѢТСКІЙ МІРЪ
И
ХРИСТОМАТІЯ.
КНИГА ДЛЯ КЛАССНАГО ЧТЕНІЯ.
ИЗДАНІЕ ШЕСТОЕ.
ВЪ ДВУХЪ ЧАСТЯХЪ.
К. Ушинскій.
ЧАСТЬ ВТОРАЯ
САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Тытульны ліст кнігі К. Ушынскага «Дзіцячы свет».

Ш
Спача
творам
Нібелу
з «Эне
Феакр
тага, М
гэта бы

прыда
валі т
прыём
ты, ма
тацкаі
мастан
чуван

11

Шмат прачытаў юны Максім, перш чым прыйшлі першыя спробы пяра. Спачатку чытаў ён казкі, быліны, народныя песні, знаёміўся з эпічнымі творамі сярэдневякоўя — «Словам аб палку Ігаравым», «Эддай», «Песняй пра Нібелунгаў», «Песняй пра Раланда». Урыўкі з «Іліяды» і «Адысеі» Гамера, з «Энеіды» Вяргілія, многія творы пісьменнікаў розных народаў і часоў — Феакрыта, Герадота, Плутарха, Бакачыо, Дантэ, Тасо, Сервантэса, Дэфо, Мільтана, Міцкевіча, Пушкіна, Гогаля, Тургенева, Успенскага, Караленкі — усё гэта было прачытана Максімам яшчэ да сярэдніх класаў гімназіі.

Кнігі, якія чытаў Максім Багдановіч.

Развіццю густу, эстэтычных пачуццяў, мастацкасці прыдавалася вялікае значэнне. Дзеці дэкламавалі і завучвалі толькі высокамастацкія вершы. Тут жа высвятляліся прыёмы мастацкай творчасці: трапныя і жывапісныя эпітэты, майстэрскія метафары і ўсе дапаможныя прыёмы мастацкай мовы. А галоўнае — я імкнуўся шляхам чытання мастацкіх твораў выклікаць пэўны настрой, прабудзіць спачуванне, закрануць у душы адпаведныя струны.

А. Я. Багдановіч.

МАЛАДЫЯ ГАДЫ,
МАЛАДЫЯ
ЖАДАННІ

З
свай
актыў
най п
1905 г
Ста
макрат
тала»
пісаў,

Н

З 1902 па 1908 год Максім Багдановіч вучыцца ў Ніжагародскай мужчынскай гімназіі. Ён становіцца сведкам рэвалюцыйных падзей 1905 года, сам актыўна ўдзельнічае ў вучнёўскіх мітынгах у знак салідарнасці з усеагульнай палітычнай забастоўкай рабочых Ніжняга Ноўгарада ў кастрычніку 1905 года.

Старэйшы брат Максіма — Вадзім быў адным з важакоў вучнёўскага дэмакратычнага руху ў горадзе, перапісваўся з першым перакладчыкам «Капітала» К. Маркса — Германам Лапаціным. Сам Максім Багдановіч пра 1905 год пісаў, што гэты год «пачаў гісторыю сучаснай Расіі з новага радка».

Ніжагародская мужчынская гімназія.

Вадзім Адамавіч Багдановіч.

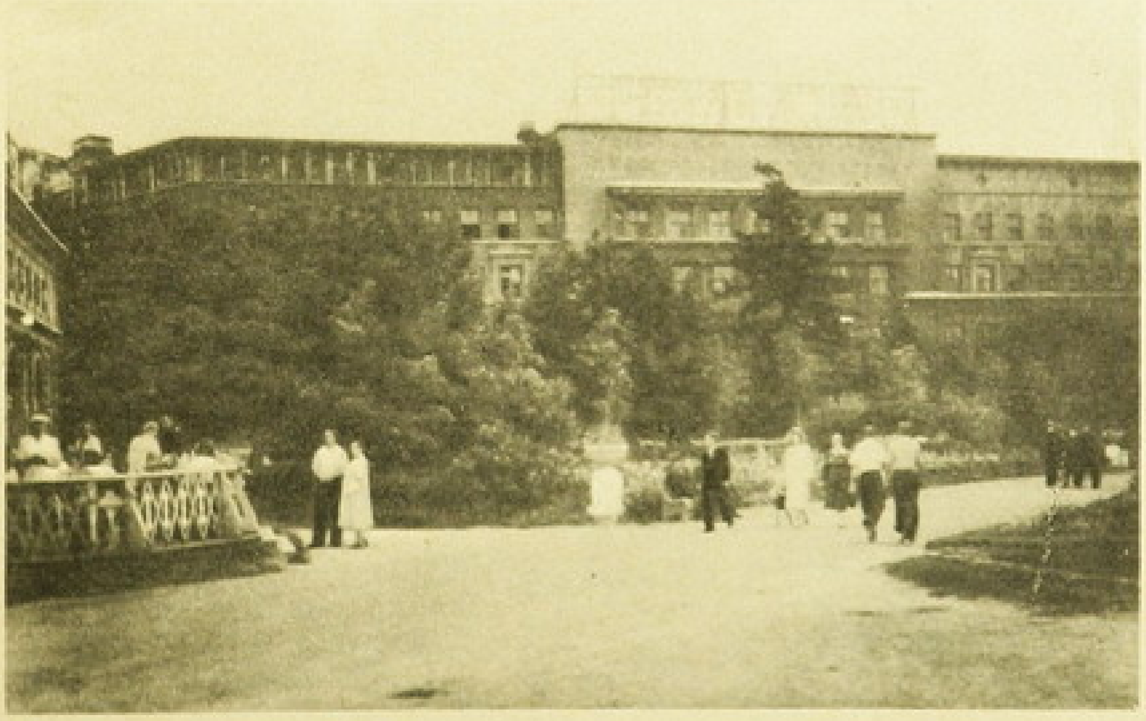

Педагагічны інстытут імя М. Горкага (на месцы былой Ніжагародскай гімназіі).

Мак
ным на
мовы ё
П. В. Ш

растлу
праўду

Максім Багдановіч, будучы гімназістам, шмат увагі аддаваў гуманітарным навукам, вывучэнню славянскіх літаратур. Сваё веданне беларускай мовы ён паглыбляў, чытаючы зборнікі беларускага фальклору, складзеныя П. В. Шэйнам, Е. Р. Раманавым, Я. Ф. Карскім, І. І. Насовічам і інш.

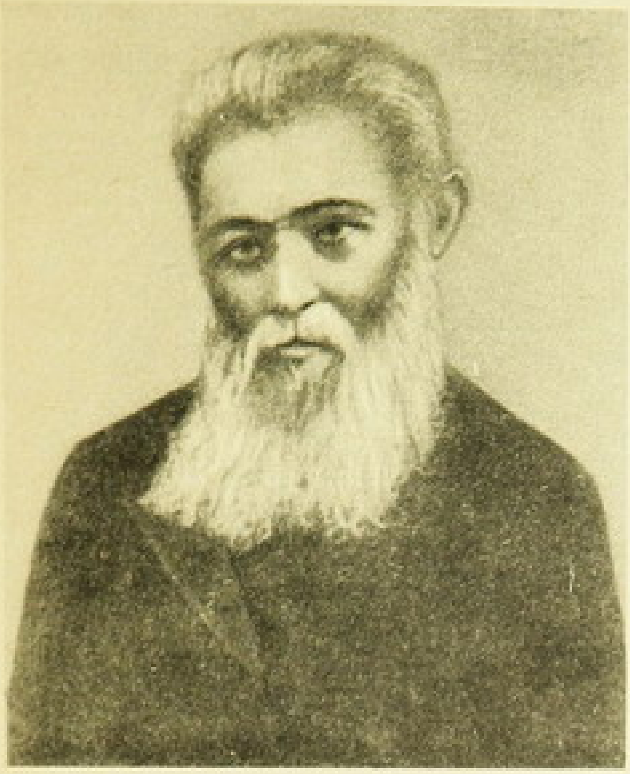

П. В. Шэйн.

Я. Ф. Карскі.

Ён (Максім) рэдка звяртаўся да мяне за парадай і растлумачэннем. А больш не было да каго звярнуцца, і, праўду кажучы, ні да каго ён і не звяртаўся. Ён ды кніга.

А. Я. Багдановіч.

Е. Р. Раманаў.

І. І. Насовіч.

У л

ваны п

ды паэт

тва Мак

...

брацтв

У ліпені 1907 года, у Вільні, у беларускай газеце «Наша ніва» быў надрукаваны першы твор Максіма Багдановіча — апавяданне «Музыка», у якім малады паэт уздымаў праблему прызначэння народнага мастацтва. Задачы мастацтва Максім Багдановіч бачыў у служэнні народу.

МУЗЫКА.

Жыў на сьвеци музыка. Многа хадзиў ён па зямли ды ўсё граў на скрыпцы. И плакала ў яго руках скрыпка, и такая была ў яго граньню нуда, што аж за сэрца хапала....

Плачэць скрыпка, льюць людзи сьлёзы, а музыка стаиць и выводзиць яшчэ жалосьней, яшчэ нудней. И балела сэрцэ, и падступали к вачам сьлёзы: так и ўдарыўся бы грудзьмю аб зямлю, ды ўсё слухаў бы музыку, ўсё плакаўбы на сваей доли....

А бывала яшчэ й так, што музыка быццам вырастаў ў вачах людзей, и тады граў моцна, гучна: гудзиць струны, званиць рымка, бесь як гром гудзиць и грозна будзиць ад сна и завець ён народ. И людзи падымали апушчэныя галавы, и гневам вяликим блишчали их вочы.

Тагды бледнели, и трасьлися, як ў лихаманцы, и хавалися ад страху, як тые гадюки, ўсе крыўдзицели народу. Многа их хацела купиць у музыки скрыпку яго, але ён не прадаў яе никому. И хадзиў ён далей меж бедным людом и граньнем сваим будзиў ад цяжкаго сна.

Але прыйшоў час, и музыки не стало: злые и сильныя людзи кинули яго ў турму, и там скончылось жыцце яго.... И тые, што загубили музыку, ўзяли яго скрыпку и пачали самы граць на ёй народу.

Только ихние граньне ничога людзём не сказала. — „Добра граеце“, — гаварыли им, — „дык ўсё ня тое!“ — И нихто ни мог растлумачыць, чаму ад граньня музыки так моцна билося сэрцэ бедакоў. Нихто ня ведаў, што музыка ўсю душу сваю клаў ў игру. Душа яго знала ўсё тое горэ, што бачыў ён па людзёх; гэта горэ грало на скрыпцы, гэта яно вадзила смыкам па струнах; и никводзин сыты ни мог так граць, як грало народнае горэ.

Прайшло шмат гадоў с таго часу. Скрыпка разбилась. Але памяць аб музыцэ ня згинула з им разам. И с-памеж таго народу, катораму ён кались граў, выйдуць дзесятки новых музыкоў и граньнем сваим будуць будзиць людзей к сьвету, праўдзи, брацтву и свабодзи....

Максим Б-вич.

Першы друкаваны твор Максіма Багдановіча.

...Граннем сваім... будзіць людзей к свету, праўдзе, брацтву і свабодзе...

М. Багдановіч. *«Музыка»*.

З

ласа і
нолька
ні. Гіст
кавала
толькі
камі т
набыл
сці я
шлях,
таратаі
стагод

Янка Купала.

У беларускую літаратуру Максім Багдановіч уваходзіў услед за Янкам Купалам і Якубам Коласам, падзяляючы іх ідэйна-творчыя пазіцыі. І таму не выпадкова першыя вершы М. Багдановіча былі надрукаваны ў газеце «Наша ніва».

Разам з Янкам Купалам і Якубам Коласам Максім Багдановіч сваім словам абуджаў сацыяльна-палітычную і нацыянальную свядомасць беларускага народа.

Зоркі Купалы, Коласа і Багдановіча аднолькава першай велічыні. Гісторыя гэты раз меркавала мудра: толькі так, толькі маючы паплечнікамі такія таленты можна было адважвацца прайсці як найхутчэй той шлях, на які іншым літаратарам спатрэбіліся стагоддзі.

М. Стральцоў.

Якуб Колас.

3*

Пл
руская
ный ува
В. Брус
беларус

Плённы ўплыў на творчасць маладога беларускага паэта аказала вялікая руская літаратура. Любоў да А. Пушкіна, М. Лермантава ён падзяляў з пільнай увагай і зацікаўленасцю да паэзіі А. Фета, да вершаў свайго сучасніка В. Брусава. Адным з запаветных жаданняў Максіма Багдановіча было ўзняць беларускую паэзію да лепшых узораў класічнай рускай паэзіі.

А. С. Пушкін.

М. Ю. Лермантаў.

А. А. Фет.

В. Я. Брусаў.

У 1
пераведз
клас Яр
біёлаг Ц
У Яр
кулаў.

Ц. М. Го

ла на з
гуртка,
клас і
які пр
гарада.
Багдан

таварыс
біў кл
нем
літара
У пыт
на гал
шых м

стойва

пра ра
погляд
ратур

У 1908 годзе сям'я Багдановічаў пераехала ў горад Яраслаўль, куды быў пераведзены па службе Адам Ягоравіч. Максім Багдановіч паступіў у шосты клас Яраслаўскай гімназіі, дзе ў той час вучыўся будучы вядомы беларускі біёлаг Ц. М. Годнеў.

У Яраслаўлі паэт напісаў большасць сваіх вершаў і крытычных артыкулаў.

Ц. М. Годнеў. 1909 г.

Будынак былой Яраслаўскай гімназіі.

Асабліва ажыўлена стала на занятках (літаратурнага) гуртка, калі ў 1908 годзе ў наш клас прыйшоў новы вучань, які прыехаў з Ніжняга Ноўгарада. Навічка звалі Максім Багдановіч.

Сціплага, выхаванага і таварыскага, яго адразу палюбіў клас. Ён уразіў нас веданнем літаратуры, разуменнем літаратурных і грамадскіх з'яў. У пытаннях літаратуры ён быў на галаву вышэй за ўсіх нашых медалістаў.

Свае погляды Максім адстойваў заўсёды горача і смела...

Максім расказваў мне пра рэвалюцыйных дзеячаў, пра погляды Пляханава, пра літаратурныя навінкі.

Акадэмік Ц. Годнеў.

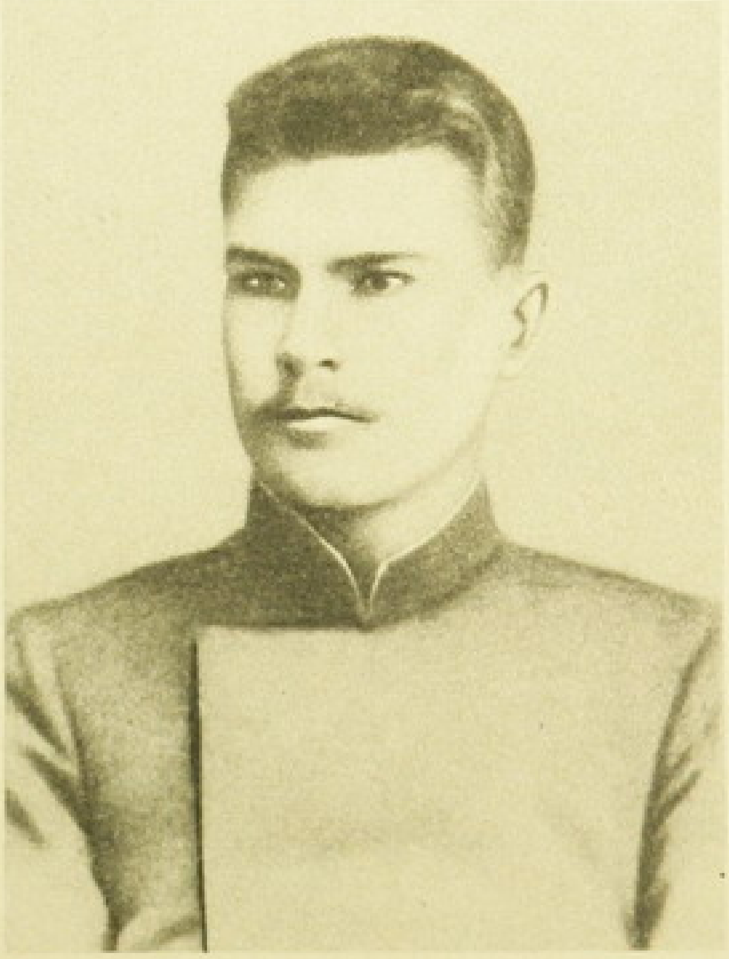

Максім Багдановіч. 1909 г.

Ма
зісты.
дзжалі
бібліятэ
стаць.
Прац
што ўжо
мужны,
шах, зат

Прага
мастацтва
вось што
біў ён му

19

Максімам Кніжнікам называлі Максіма Багдановіча бацька і сябры-гімназісты. Хто б калі і дзе ні сустракаў яго, Максім заўсёды быў з кнігай. Кнігі ляжалі стосамі ў яго на стале, ён прыносіў іх і з гімназічнай і з ліцэйскай бібліятэк, і ад знаёмых, і з рэдакцый — адусюль, дзе толькі можна было іх дастаць.

Працавітасць Максіма Багдановіча здзіўляла ўсіх. Прычым трэба памятаць, што ўжо з васемнаццаці год Максім Багдановіч хварэў туберкулёзам. Гэта быў мужны, валявы чалавек. Ведаючы пра сваю хваробу, ён пісаў аб гэтым у вершах, застаючыся песняром жыцця і маладосці.
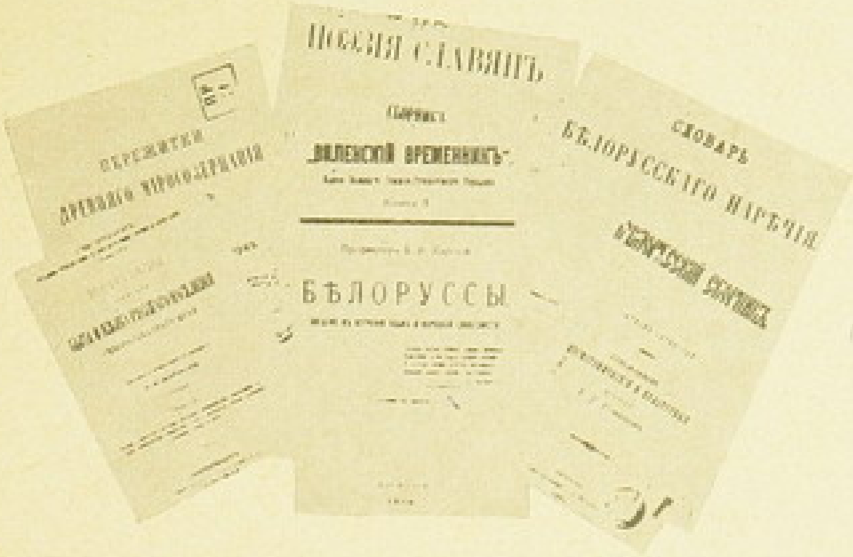
Настольныя кнігі Максіма Багдановіча-гімназіста.

Прага да ведаў, імкненне пазнаць як мага шырэй дасягненні сусветнага мастацтва — не толькі літаратуры, але і жывапісу, архітэктуры, музыкі,— вось што таксама вызначала жаданні маладога М. Багдановіча. Асабліва любіў ён музыку.
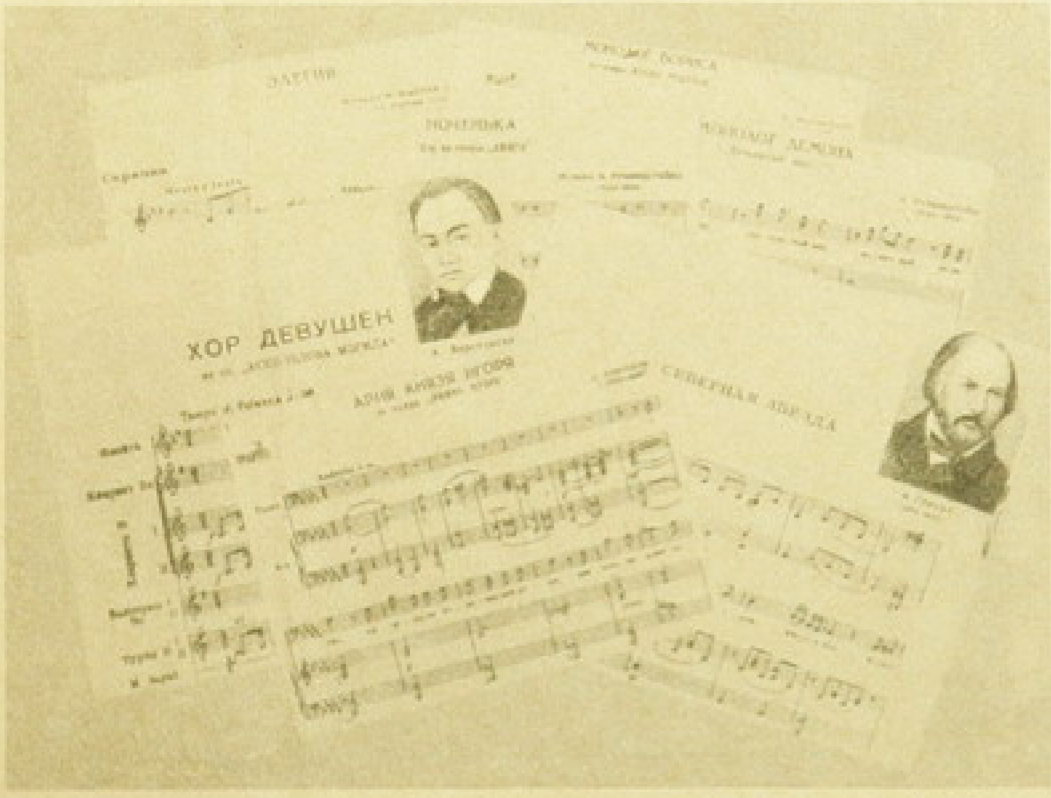
Любімыя музычныя творы Максіма Багдановіча.

АД РОДНЫХ НІЎ,
АД РОДНАЙ
ХАТЫ

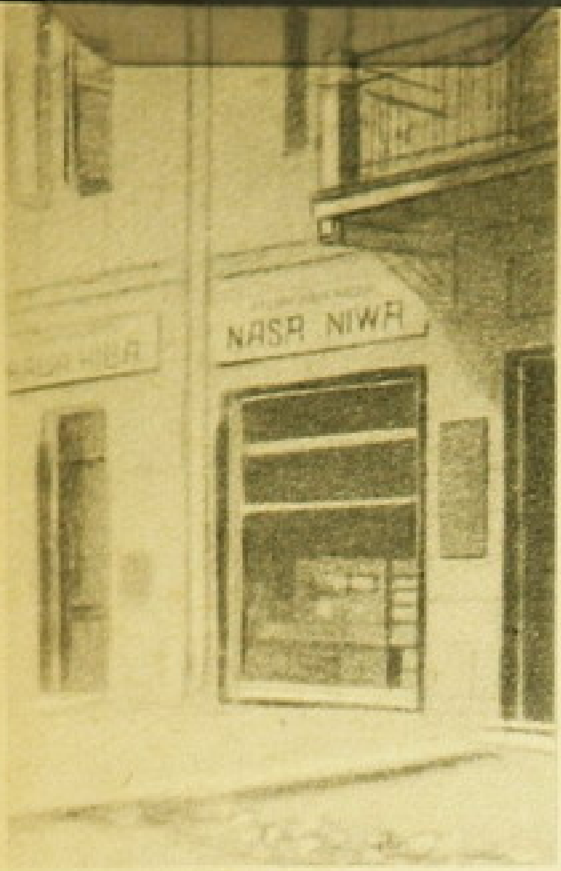

Пасля заканчэння гімназіі летам 1911 года Максім Багдановіч наведаў Беларусь. Ён гасціў у рэдакцыі «Нашай нівы», знаёміўся з музеем, арганізаваным пры газеце, з сабранымі тут матэрыяламі па гісторыі, літаратуры, этнаграфіі, а затым каля месяца пражыў у адной з вёсак на Вілейшчыне (у фальварку Ракаўшчына, зараз Маладзечанскага раёна). Тут ён вывучаў жывую мову народа, яго побыт і звычаі. Паводле непасрэдных уражанняў і быў напісаны верш «У вёсцы».

Дом у Вільні, дзе знаходзілася рэдакцыя газеты «Наша ніва».

Дарэвалюцыйная беларуская вёска.

Калісьці летняю рабочаю парой
Праз вёску я ішоў. Панураю
чаргой
З абох бакоў крывой і вузкай
вулкі хаты
Стаялі — шэрыя, струхлеўшыя;
як латы,
Віднеліся ў сцянах сляпыя
вокны іх,
І аж счарнелася салома стрэх
гнілых.
Ўсё руйнавалася, старэла,
адмірала...

М. Багдановіч. *«У вёсцы».*

Вілія — адна з прыгажэйшых рэк Беларусі.

Паэт-рэаліст, Максім Багдановіч з самага пачатку сваёй творчасці паказваў паднявольнае жыццё працоўных дарэвалюцыйнай Беларусі. Шырокае месца ў ёй заняў вобраз мужыка. Селянін у паказе Максіма Багдановіча і цяжка пакутуе ад беззямелля, бяспраўя, цемнаты і ўжо ўсведамляе, хто віноўнік яго пакут, супраць каго яму трэба змагацца. Мужык у Багдановіча бачыць бездань паміж сабой і панамі, і яго не палохае развязка канфліктаў, бо ён упэўнены ў сваёй праваце і сіле.

Адтаптаў сотні вёрст пехатом я,
Будаваў я дарогі, масты;
Ліўся пот мой, як рэзаў на ком'я
Плугам глебы сухія пласты.

Працаваў над пяском, над дрыгвою
І не мала там выцерпеў мук,
І не прыйдзецца мне пад зямлёю
Гэтых чорных саромецца рук...

Я хлеба ў багатых прасіў і маліў,—
Яны ж мне каменні давалі;
І тыя каменні між імі і мной
Сцяною вялізнаю ўсталі.
Яна ўсё вышай і вышай расце
І шмат каго дужа лякае.
Што ж будзе, як дрогне, як рухне яна?
Каго пад сабой пахавае?

М. Багдановіч.
«З песняў беларускага мужыка».

«З песняў беларускага мужыка».
Малюнак А. Ягорава.

«Пан і мужык».
Малюнак В. Ціхановіча.

Дзякуй, пане, бо пазнаў ад вас і я,—
Не на трох кітах трымаецца зямля.
Згода, згода, бо здаецца неяк мне,
Што стаіць яна на нашай жа спіне.

М. Багдановіч.
«Пан і мужык».

Макс
ў 1905 го
род надав
кі яна.

Рушымся,
Ў бой з жы
Крыкі пуж
Не стрымав

«

Не бядуй, ш
Сонца свет
Нарадзіцца
Бура з гэт

М. Багда

Максім Багдановіч верыў, што «зварушаны нарэшце дух народны» ў 1905 годзе «бясплодна не засне». Вера ў непазбежнасць рэвалюцыі, вера ў народ надавалі яму сілы. Паэт заклікаў ісці ў рэвалюцыю, бо свабоду дасць толькі яна.

Рушымся, брацця, хутчэй
Ў бой з жыццём, пакідаючы жах,
Крыкі пужлівых людзей
Не стрымаюць хай бітвы размах...

М. Багдановіч.
«Рушымся, брацця, хутчэй...»

Маці родная, Маці-Краіна!
Не усцішыцца гэтакі боль...
Ты прабач, Ты прымі свайго сына,
За Цябе яму ўмерці дазволь!..

М. Багдановіч.
«Пагоня».

Не бядуй, што хмары
Сонца свет схавалі.
Нарадзіцца мусіць
Бура з гэтых хмар.

М. Багдановіч. *«Не бядуй...»*

Не хіліцца з бяды, не пужацца агня,
Бо мы толькі тады дачакаемся дня,
Калі нас не здалее змаганне злякаць.

М. Багдановіч.
«Нашых дзедаў душылі абшары лясоў...»

«Случа
выражаня
ды, пакуты

Ад родных
У панскі д
Яны, бяздо
Тхаць зал
І цягам до
Дзяўчыя
Свае шыро
На лад пер
А за сцян
Зілё неба
І думкі мя
Туды, дзе
Дзе бліштча
Сіяець мі
Халодным
Між гор л
Цямнее кр
І тчэ, заб
Заміж пер
Цвяток ра

«Слуцкія ткачыхі» — адзін з класічных вершаў Максіма Багдановіча. У ім выражана шчырая любоў паэта да простага народа, сумотны боль за яго крыўды, пакуты, бяспраўе. Гэта глыбока народны верш.

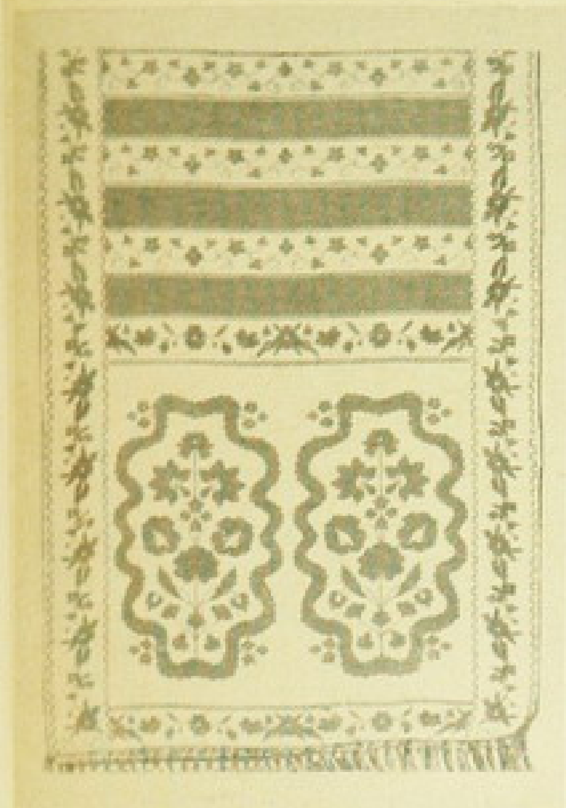

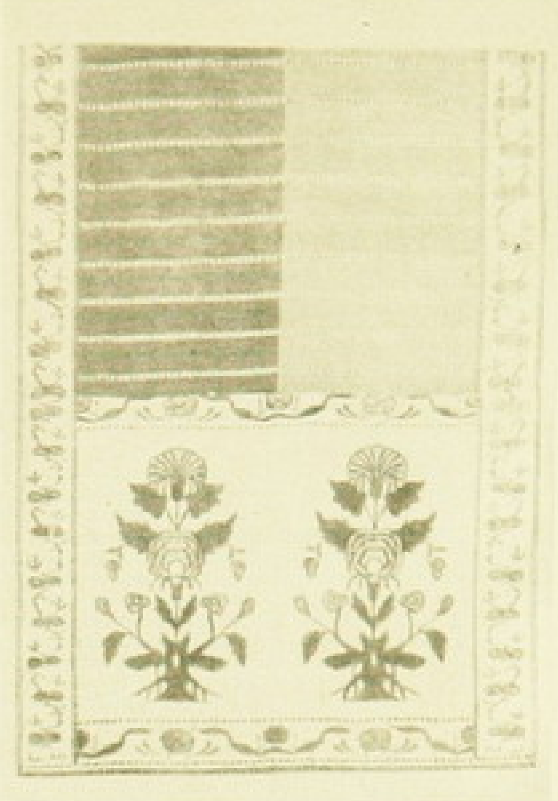

Слуцкія паясы.

Ад родных ніў, ад роднай хаты
У панскі двор дзеля красы
Яны, бяздольныя, узяты
Ткаць залатыя паясы.
І цягам доўгія часіны,
Дзявочыя забыўшы сны,
Свае шырокія тканіны
На лад персідскі ткуць яны.
А за сцяной смяецца поле,
Зіяе неба з-за акна,—
І думкі мкнуцца мімаволі
Туды, дзе расцвіла вясна;
Дзе блішча збожжа ў яснай далі,
Сінеюць міла васількі,
Халодным срэбрам зззяюць хвалі
Між гор ліючайся ракі;
Цямнее край зубчаты бору...
І тчэ, забыўшыся, рука,
Заміж персідскага узору,
Цвяток радзімы васілька.

М. Багдановіч.
«Слуцкія ткачыхі».

«Слуцкія ткачыхі».
Малюнак А. Ягорава.

Тонка
ны матыў
ццвені з

л

Здароў, мар
Здароў, скры
Мецель не
І волеи лётн

Як мары, б
Пад сіняво
У небе зор
Шапаладзеў

Вільготны
Празрысты,
І рызай ср
Снягоў сін

Узрадуйце
Вясні, вясё
Вясол лят
У грудзях

25

Тонка адчуваў, моцна любіў паэт прыроду і захапляўся яе красой. Асноўны матыў пейзажнай лірыкі Максіма Багдановіча—раскрыццё чалавека ў яго яднанні з прыродай.

Летні пейзаж.

Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог,
Улажылі спаць мяне вы на зямлі.
Не курыцца светлы пыл усцяж дарог,
Ў небе месяца прагляnуў бледны рог,
Ў небе ціха зоркі расцвілі.
Знічка коціцца агністаю слязой,
Прашумела мякка скрыдламі сава;
Бачу я, з прыродай зліўшыся душой,
Як дрыжаць ад ветру зоркі нада мной,
Чую ў цішы, як расце трава.

М. Багдановіч.
«Цёплы вечар, ціхі вецер...»

Здароў, марозны, звонкі вечар!
Здароў, скрыпучы, мяккі снег!
Мяцель не вее, сціхнуў вецер,
І волен лёгкіх санак бег.

Як мары, белыя бярозы
Пад сінявой начной стаяць,
У небе зоркі ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжаць.

Вільготны месяц стуль на поле
Празрысты, светлы стоўп спусціў
І рызай срэбнаю раздолле
Снягоў сінеючых пакрыў.

Ўзрывайце ж іх санямі, коні!
Звіні, вясёлых бомаў медзь!
Вакол лятуць бары і гоні,
Ў грудзях пачала кроў кіпець.

М. Багдановіч.
«Зімой».

Зімовы пейзаж.

Паэзія
чалавека,
тычнымі м
да» быў «п
Раманс
народнай пе

Зорка Венер
Светлая зга
Помніш, ка
Зорка Венер

І гэтай пар
Ў неба начн
Шкім каха
І гэтай пар

Але расстац
Пойна, ўжо
Мацна каха
Але расстац

Буду ў далі
Ў сэрцы лю
Кожную ноч
Буду ў далі

Глянь іншы
Там з ёй з
Каб хоць н
Глянь іншы

Паэзія Максіма Багдановіча — гэта арганічнае пранікненне ў духоўны свет чалавека, у яго пачуцці. Асабліва любіў паэт апяваць маладосць з яе рамантычнымі марамі, адкрытымі сэрцамі. І заўсёды паэт жадаў, каб «век малады» быў «поўны светлымі днямі».

Раманс Максіма Багдановіча «Зорка Венера» стаў шырока вядомай, любімай народнай песняй.

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла...
Помніш, калі я спаткаўся з табою,
Зорка Венера ўзышла.

З гэтай пары я пачаў углядацца
Ў неба начное і зорку шукаў.
Ціхім каханнем к табе разгарацца
З гэтай пары я пачаў.

Але расстацца нам час наступае;
Пэўна, ўжо доля такая у нас.
Моцна кахаў я цябе, дарагая,
Але расстацца нам час.

Буду ў далёкім краю я нудзіцца,
Ў сэрцы любоў затаіўшы сваю;
Кожную ночку на зорку дзівіцца
Буду ў далёкім краю.

Глянь іншы раз на яе,— у расстанні
Там з ёй зліём мы пагляды свае...
Каб хоць на міг уваскрэсла каханне,
Глянь іншы раз на яе...

М. Багдановіч.
«Раманс».

Рафаэль

...І саліваліс
Той выгляд
Дзіцячым,
Здавалася,
Якойсь шы
І, помню, я
А можа не
Дзяўчынцы
А штось вы
Старауся в

Паэтам шырокіх філасофскіх абагульненняў быў Максім Багдановіч. Вобраз мадонны — адзін з любімых вобразаў паэта. Ён звяртаўся да яго ў вершы «У вёсцы», у вершаваным апавяданні «Вераніка» і ў некаторых іншых творах. Сваю маці ўспамінаў паэт, калі глядзеў на карціну Рафаэля, і як ідэал харастава і дабраты быў яму гэты славуты вобраз.

Рафаэль. «Сікстінская мадонна».

І прад высокаю красою,
Увесь зачараваны ёй,
Скланіўся я душой маёй,
Натхнёнай, радаснай такою...

М. Багдановіч.
«Вераніка».

...І саліваліся ў жывы абраз ядыны
Той выгляд мацеры ды з воблікам дзяўчыны,
Дзіцячым, цененькім; і ў гэты час яна,
Здавалася, была аж да краёў паўна
Якойсь шырокаю, радзімаю красою,
І, помню, я на міг пахарашэў душою.
А можа не краса была ў дзяўчынцы той,—
Дзяўчынцы ўпэцканай, і хілай, і худой,—
А штось вышэйшае, што Рафаэль вялікі
Стараўся выявіць праз маці божай лікі.

М. Багдановіч.
«У вёсцы».

Малюнак А. Ягорава.

Максім Багдановіч адзін з першых у беларускай літаратуры напісаў некалькі вершаў аб дарэвалюцыйным горадзе.

Аўтар захапляўся рытмам гарадскога жыцця, выразна паказваючы разам з тым буржуазныя рысы горада.

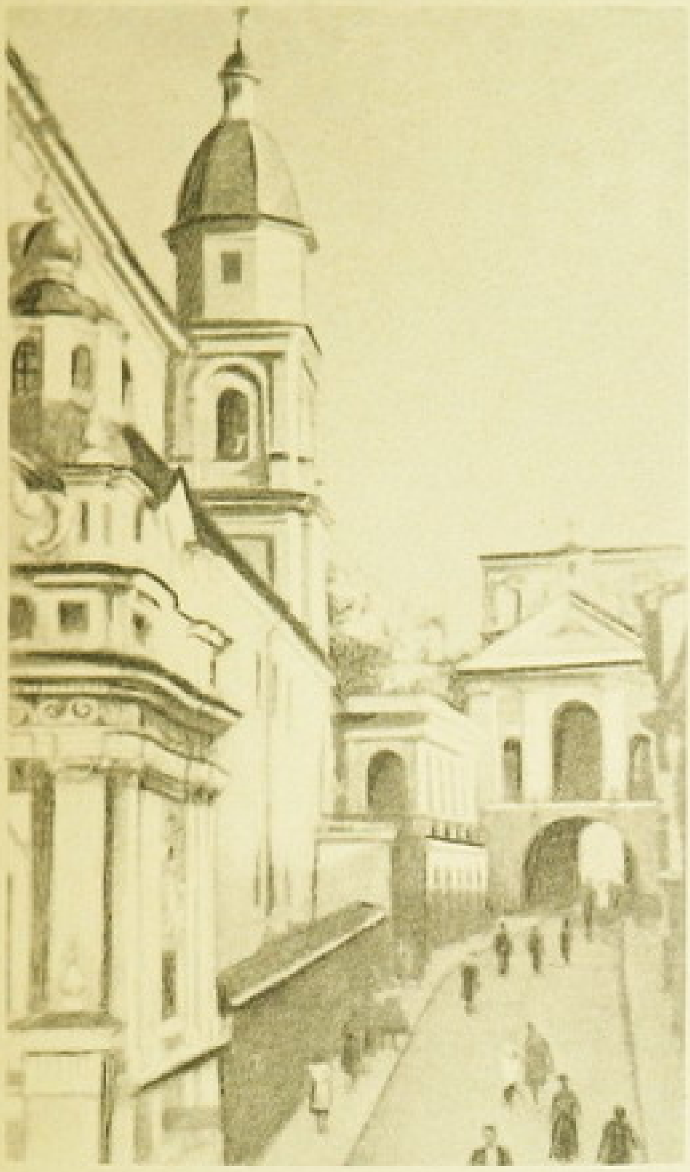

Вуліца ў Вільні. 1911 г.

Ліхтарняў свет у сіняй вышыне...
Вітрыны... мора вывесак... як плямы,
Анонсы і плакаты на сцяне.
Кіпіць натоўп на жорсткім вулак дне!
Снуюць хлапцы, суюшчыя рэкламы...
Разносчыкі крычаць ля кожнай брамы...
Грук, гоман, гул,— усё ракой імкне.
А дальш — за радам кас, ламбардаў,
банкаў —
Агні вакзала... павадка фурманкаў...
Віры людзей... сіпяшчы паравоз...
Зялёны семафор... пакгауз... склады.
Заводаў коміны пад цьмой нябёс...
О, горада чароўныя прынады!

М. Багдановіч.
«У Вільні».

Вулкі Вільні зіяюць і гулка грымяць!
Вір людскі скрозь заліў паясы тратуараў,
Блішчаць вокны, ліхтарні ўгары зіхацяць,
І гараць аганьком вочы змучаных твараў!
А завернеш ў завулак — ён цесны, крывы;
Цёмны шыбы глухіх, старасвецкіх будынкаў;
Між каменнямі — мох і сцяблінкі травы,
І на вежы, як круглае вока савы,
Цыферблат — пільны сведка мінулых учынкаў.

М. Багдановіч.
«Вулкі Вільні зіяюць...»

Ціхі завулак у дарэвалюцыйнай Вільні.

Ведаць
Багдановіча
напамінаў
горы, радасц

Ізарына, док
І дугай вопр
Іны спрыяюц
Ізарыны п'е а
І ўраз пабачы
І пярсцёнку з
Што блеску ў
Не зразумеў,

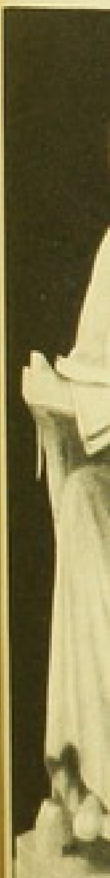

Ведаць гісторыю народа — адзін з запаветаў Максіма Багдановіча. У сваіх творах на гістарычныя тэмы паэт напамінаў беларускаму народу «аб прадзедах сваіх, аб горы, радасцях і аб прыгодах іх».

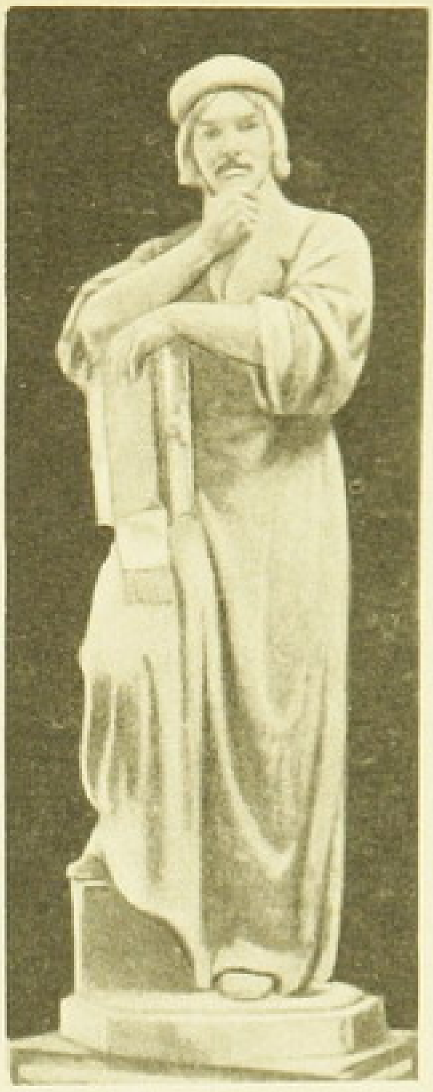

Францішак Скарына.

Скарына, доктар лекарскіх навук,
У доўгай вопратцы на вежы сочыць зоры.
Яны спрыяюць! Час! З рухавых рук
Скарыны п'е адвар пан земскі пісар хворы.
І ўраз пабачыў ён, што ізумруд
Ў пярсцёнку залатым на пальцы штось імгліцца,
Што блеску ў ім няма... І з болем тут
Ён зразумеў, што ўжо к жыццю не вараціцца.

М. Багдановіч.
«Безнадзейнасць».

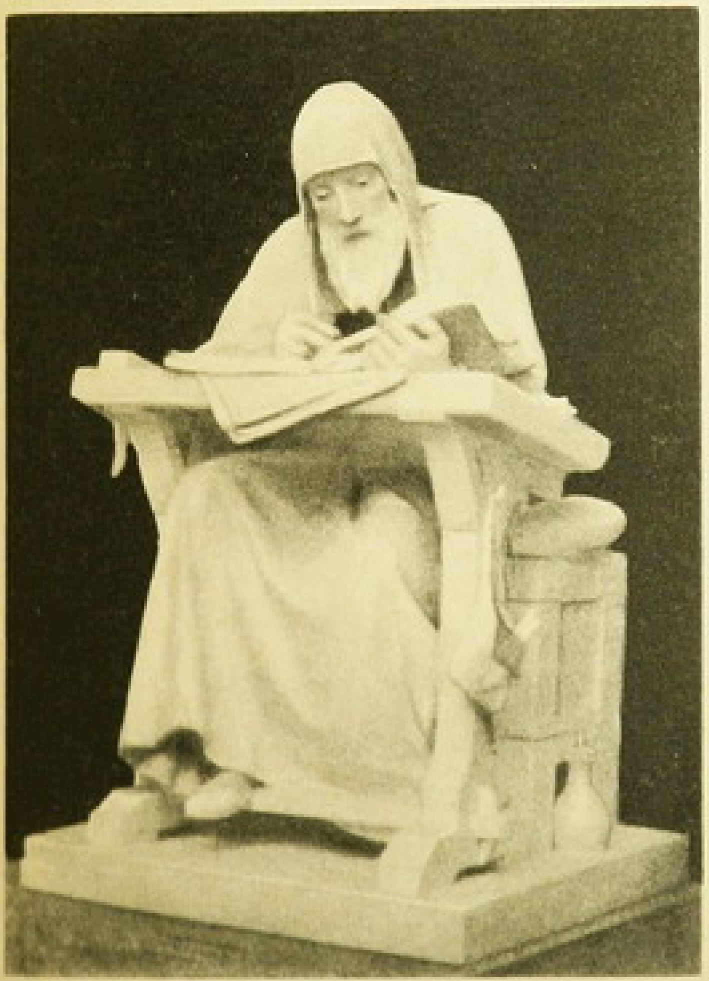

Летапісец.

Тут ціша, тут спакой — ні шуму, ні клапот.
Ён пільна летапіс чацвёрты піша год
І спісвае усё ад слова і да слова
З даўнейшых граматак пра долю Магілёва.
І добрыя яго і кепскія дзяла
Апавядае тут. Так рупная пчала
Умее ў соты мёд сабраць і з горкіх кветак.
І бачанаму ім — ён годны веры сведак.
Што тут чынілася у даўныя гады,
Што думалі, аб чым спрачаліся тады,
За што змагаліся, як баранілі веру,—
Узнаюць гэта ўсё патомкі праз паперу!

М. Багдановіч.
«Летапісец».

У Вільні ў 1913 годзе выйшаў адзіны зборнік вершаў Максіма Багдановіча «Вянок». Паэт аб'яднаў свае вершы ў некалькі тэматычных цыклаў — «У зачараваным царстве», «Згукі бацькаўшчыны», «Старая Беларусь», «Места», «Думы», «Вольныя думы», «Старая спадчына», «Мадонны».

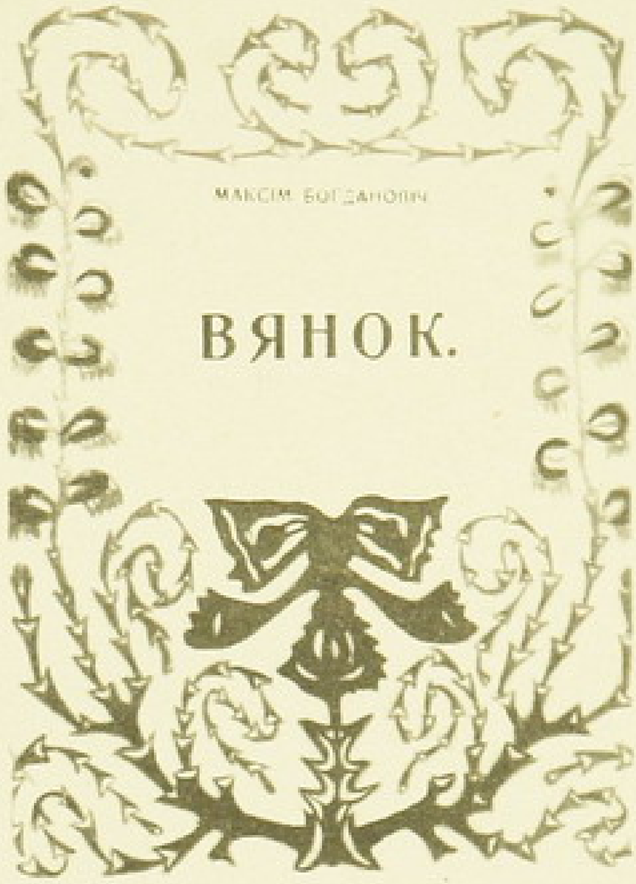

Вокладка кнігі «Вянок».

Ведай, брат малады, што ў грудзях у людзей
Сэрцы цвёрдыя, быццам з камення.
Разаб'ецца аб іх слабы верш заўсягды,
Не збудзіўшы святога сумлення.

Трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш,
Абрабіць яго трэба з цярпеннем.
Як ударыш ты ім,— ён, як звон, зазвініць,
Брызнуць іскры з халодных каменняў.

М. Багдановіч.
«Песняру».

Калі ў ракавіну цёмную жамчужніцы
Упадзе пясчынка хоць адна,—
Жомчугам патроху робіцца яна!
Калі ў дух мой западзе і заварушыцца
Там кавалак грубага жыцця,—
У жомчуг звернецца ён сілай пачуцця!

М. Багдановіч.

Багдановічаўскі «Вянок» здаецца неперасягнутым узорам цэльнасці лірычнай кнігі. Кніга чытаецца так, як быццам мае яна своеасаблівы лірычны сюжэт. З кожным новым вершам паэт усё глыбей і паўней раскрывае свет, змешчаны ў сабе, свет, які акружае яго рэальна, і свет, што існуе толькі ва ўяўленні.

М. Лужанін.

Глыбы і слаі.

(Агляд беларускай краснай пісьменнасьці 1910 г.).

Прыглядаючыся да навейшай беларускай пісьменнасьці, можна лёгка прыкмеціць адно цікавае і карыстнае з'явішчэ. Яе аднаколерны слой, што зліўся з сотняў пісьменнікоў—насьледнікоў Богушэвіча найчасьцей зьнікаўшых пасьля аднаго ці двух твораў,—гэты слой стаў патроху дзе-не-дзе сцесняцца, ў ім з'явілося колькі ядзер, сабраўшых у сябе ўсю яго яркасць, с кожным годам усё болей узрастаючых і ў сваім развіцьці прыймаючых больш-меньш асабісты колеры.

. . . .

Моцна ціснуло маладога пісьменніка сучаснае грамадзянскае жыцьцё, ды не пакарыўся ён яму, і за гэта заплаціў сваей смерцьцю. Не забудземо-ж яго ў час барацьбы і абдаленьня, але нехай у нас прабуджаецца разам с тым і сьвятая гордасць: наша пісьменнасьць неразвітая і карава, але вялікім пачуцьцем напоўнено ўсё яе цела, не на грошавых справах трымаецца яна і ніколі ня пойдзе чысьціць боты капіталу!

М. Б.

Яраслаўль.

Ад Рэдакціі: Пасьля стацей аб нашых пісьменніках, друкаваных у №№ 38, 40 і 43 „Нашае Нівы" ў тым гаду, мы даем мейсцэ працы аб іх нашаго пастаяннаго супрацоўніка М. Б., каторы, ўзіраючыся на іх з боку літэратурнай вартасьці іх твороў, выказывае некольки новых, індывідуальных поглядоў на нашу красную літэратуру.

«Глыбы і слаі» — адзін з першых крытычных артыкулаў Максіма Багдановіча, які быў надрукаваны ў газеце «Наша ніва» і з'явіўся пачаткам беларускай прафесіянальнай крытыкі.

Максім Багдановіч быў... таленавітым літаратурным крытыкам. Яго артыкулы ў гэтай галіне здзіўляюць спеласцю думкі, глыбокім пранікненнем у сутнасць паэтычных твораў.

Я. Колас.

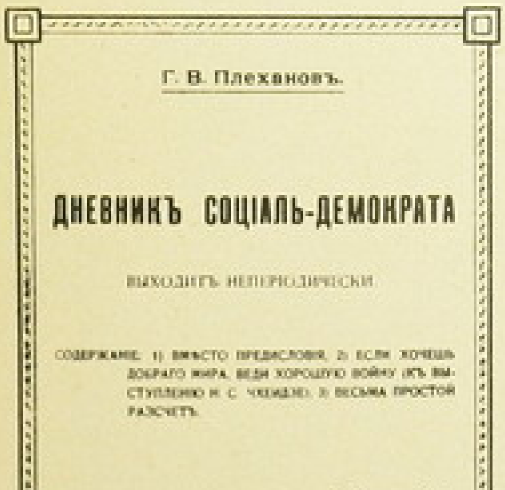

Вокладка кнігі Г. Пляханава.

55.

Г. В. Плеханов. Дневник социал-демократа. Выходит непериодически. Петроград. 1916 г. № 1. К-во б. М. В. Попова. Ц. 40 коп.

Лет десять тому назад Г. В. Плеханов уже выпускал подобное издание, дававшее ему возможность высказываться полно и нестесненно. Состояли эти „дневники" исключительно из статей самого Плеханова, посвященных вопросам текущей жизни. Изящные по стилю, интересные по самостоятельности и остроте мысли, они возбудили тогда оживленное внимание. По всей вероятности, не пройдет незамеченной и эта книжка возобновленного дневника,—некоторые органы печати уже откликнулись на нее. Сложилась она из трех небольших статей: введения к дневникам, оценки выступления Чхеидзе по вопросу об отношении к войне и заметки о необходимости самой интенсивной работы над изготовлением снарядов. Темы, как видит читатель, исключительно военные. Обработаны они с обычными для Плеханова достоинствами его литературной манеры. Отметим, впрочем, что на социалистическую доктрину Плеханов в этих статьях старается опереться очень редко, и собственно социал-демократического в них почти ничего нет. Это живо и доступно изложенные мысли умного и культурного человека, но и только.

Своего читателя эта брошюра могла бы расчитывать найти прежде всего в рабочей среде. Издатель, однако, поступил чрезвычайно странно: к шестнадцати страницам текста прибавил столько же страниц чистой бумаги и своих об'явлений, назначив за все это цену в 40 коп. В результате ослаблено и самое значение дневника.

1916.

Рэцэнзія Максіма Багдановіча на кнігу Г. Пляханава «Дзённік сацыял-дэмакрата».

У спадчыне Максіма Багдановіча шмат артыкулаў па пытаннях беларускай, рускай, украінскай і іншых славянскіх літаратур, у якіх паэт імкнуўся высветліць нацыянальны каларыт, стыль кожнай літаратуры. Аб асаблівасцях беларускай літаратуры ён выказаў свой погляд у артыкуле «Забыты шлях». У артыкулах «Глыбы і слаі», «Новы перыяд у гісторыі беларускай літаратуры» і «За тры гады» паэт зрабіў крытычны агляд сучаснай яму беларускай літаратуры.

Максім Багдановіч адзін з першых крытыкаў даў высокую ацэнку творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Цікавыя нататкі і артыкулы прысвяціў М. Багдановіч М. Ламаносаву, А. Пушкіну, М. Лермантаву, А. Талстому, Т. Шаўчэнку і інш.

Максім Багдановіч напісаў і некалькі гісторыка-краязнаўчых артыкулаў на рускай мове — «Галіцкая Русь», «Чырвоная Русь», «Угорская Русь», «Вобразы Галіцыі ў мастацкай літаратуры» і «Браты-чэхі». Некаторыя з іх былі выдадзены асобнымі брашурамі.

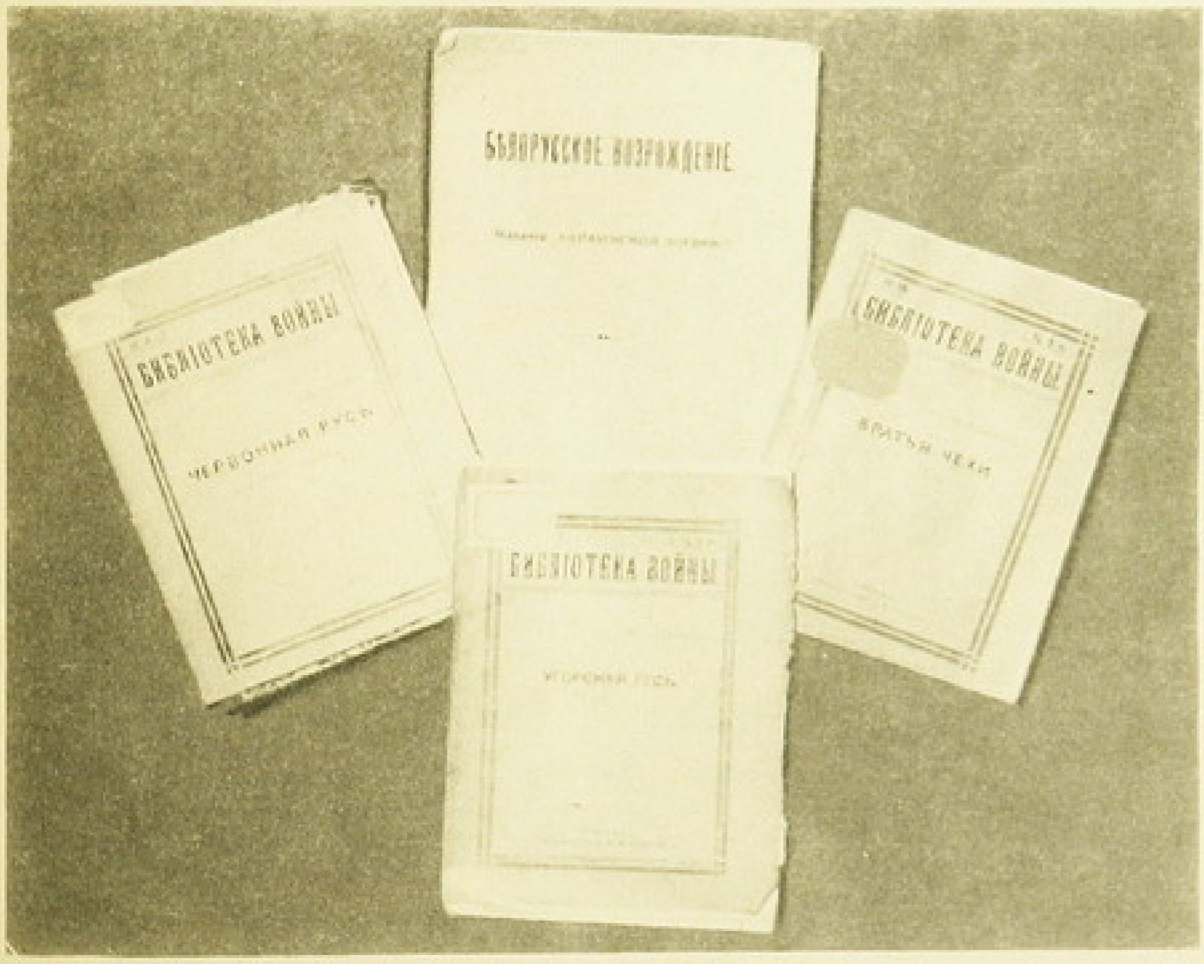

Брашуры Максіма Багдановіча.

Наша пісьменнасць... вялікім пачуццём напоўнена... не на грашовых справах трымаецца яна і ніколі не пойдзе чысціць боты капіталу!

М. Багдановіч.

Горача любіў Максім Багдановіч перадавую літаратуру Украіны. Ён перакладаў вершы і апавяданні ўкраінскіх пісьменнікаў Т. Шаўчэнкі, І. Франка, А. Крымскага і іншых на беларускую і рускую мовы, а таксама напісаў некалькі артыкулаў па пытаннях украінскай літаратуры. Асабліва цікавы артыкул паэта «Краса і сіла», прысвечаны аналізу паэзіі Т. Шаўчэнкі.

Ёсць зоркі, такія блізкія адна да адной, што здаюцца нам адным непарыўным цэлым. Падвойнымі зоркамі называюць гэтыя свяцілы. Іх лёс стаў лёсам музы Шаўчэнкі і ўкраінскай народнай паэзіі; падвойнай зоркай зіяюць яны ў свеце мастацтваў і прыгажосці.

М. Багдановіч.

Тарас Шаўчэнка.

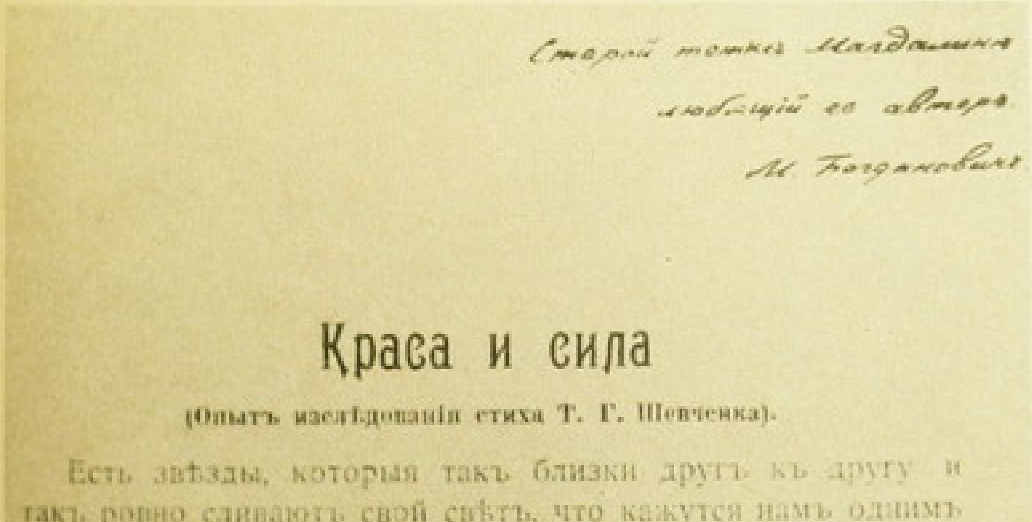

Краса и сила

(Опытъ изслѣдованія стиха Т. Г. Шевченка).

Есть звѣзды, которыя такъ близки другъ къ другу и такъ ровно сливаютъ свой свѣтъ, что кажутся намъ однимъ неразрывнымъ цѣлымъ. „Двойными звѣздами" называются эти свѣтила. Ихъ судьба стала судьбою музы Шевченка и украинской народной поэзіи: двойной звѣздой сіяютъ онѣ

Аўтограф М. Багдановіча на экземпляры артыкула «Краса і сіла».

На маю думку, мала хто з украінскіх і рускіх крытыкаў даў такі тонкі, усебаковы аналіз і ацэнку паэтычнага дару вялікага ўкраінскага кабзара, як Максім Багдановіч.

Я. Колас.

Был…
нядбальств…
ўзяць з та…
народаў пра…
сабіралі ў с…
навой культ…

Значнае мес…
Максіма Багда…
го пераклады
ккай і зарубежн…
беларускую, так
Ён перакладаў н…
ў творы Пушкін…
да, Шылера, …
і інш.
Максім Багд…
фальклор розны…
аў цыкл вершаў…
іх, украінскіх, …
анцускіх, іспанск…
японскіх народн…

Максі…
быў тым па…
арыў белару…
туры невядо…
стацкія стар…
Перак…
новіча адзна…
нім майстэр…
насцю да ар…

Было б горш, чым нядбальствам, нічога не ўзяць з таго, што сотні народаў праз тысячы год сабіралі ў скарбніцу светавой культуры.

М. Багдановіч.

Значнае месца ў творчасці Максіма Багдановіча займаюць яго пераклады рускай, украінскай і зарубежнай паэзіі як на беларускую, так і на рускую мову. Ён перакладаў на беларускую мову творы Пушкіна, Авідзія, Гарацыя, Шылера, Гейне, Верхарна і інш.

Максім Багдановіч вывучаў фальклор розных народаў, напісаў цыкл вершаў па матывах рускіх, украінскіх, сербскіх, скандынаўскіх, іспанскіх, персідскіх і японскіх народных песень.

Максім Багдановіч быў тым паэтам, які адкрыў беларускай літаратуры невядомыя ёй мастацкія старонкі...

Пераклады Багдановіча адзначаюцца вялікім майстэрствам і блізкасцю да арыгінала.

Р. Жалязняк.

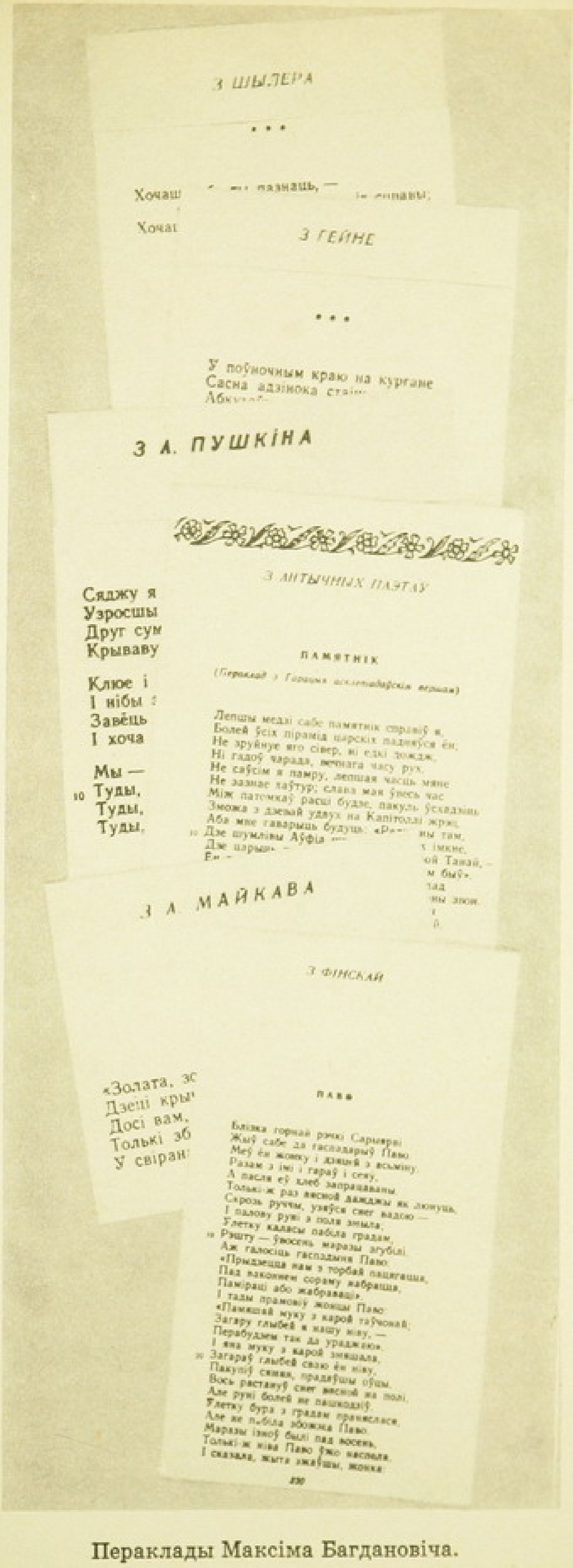

Пераклады Максіма Багдановіча.

Шчодра ж
ларускага нар
пагічныя вобр
і матывамі бел
і мацi». Асаблі
Максім Багдано
у артыкуле «За
складу» — «Ляв
і тэксама паэмы
ты тварык», «С
стваральняй, нар
у пачатку белар
у беларускія нар
ніга фальклорам
матарыт. Пошук
традыцыйных ф

«Мушка-зелянушк

Шчодра жывіла паэзію Максіма Багдановіча вусная народная творчасць беларускага народа. У ранніх сваіх творах Багдановіч шырока паэтызаваў міфалагічныя вобразы лесуна, вадзяніка, русалкі. Відавочнай сувяззю з вобразамі і матывамі беларускай народнай песні былі звязаны вершы паэта «Вечар», «Ян і маці». Асабліва шырока традыцыі беларускага фальклору выкарыстоўваў Максім Багдановіч у 1914—1916 гадах. Вопыт сваіх пошукаў ён падагуліў у артыкуле «Забыты шлях». У гэты час ён напісаў цыкл «Вершаў беларускага складу» — «Лявоніха», «Бяседная», «Як Базыль у паходзе канаў...» і іншыя, а таксама паэмы «Максім і Магдалена», «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык», «Страцім-лебедзь». Усе гэтыя творы цікавыя песенна-народнай інтанацыяй, народна-традыцыйнай вобразнасцю, шырокім пранікненнем як у паэтыку беларускай народнай песні, так і ў эпічныя пласты фальклору — у беларускія народныя казкі, легенды, паданні. Захапленне Максіма Багдановіча фальклорам сапраўды надало шматлікім яго творам непаўторны народны каларыт. Пошукі паэтам народнага стылю мелі істотнае значэнне ў развіцці нацыянальных форм беларускай паэзіі.

«Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык».
Малюнак А. Волкава.

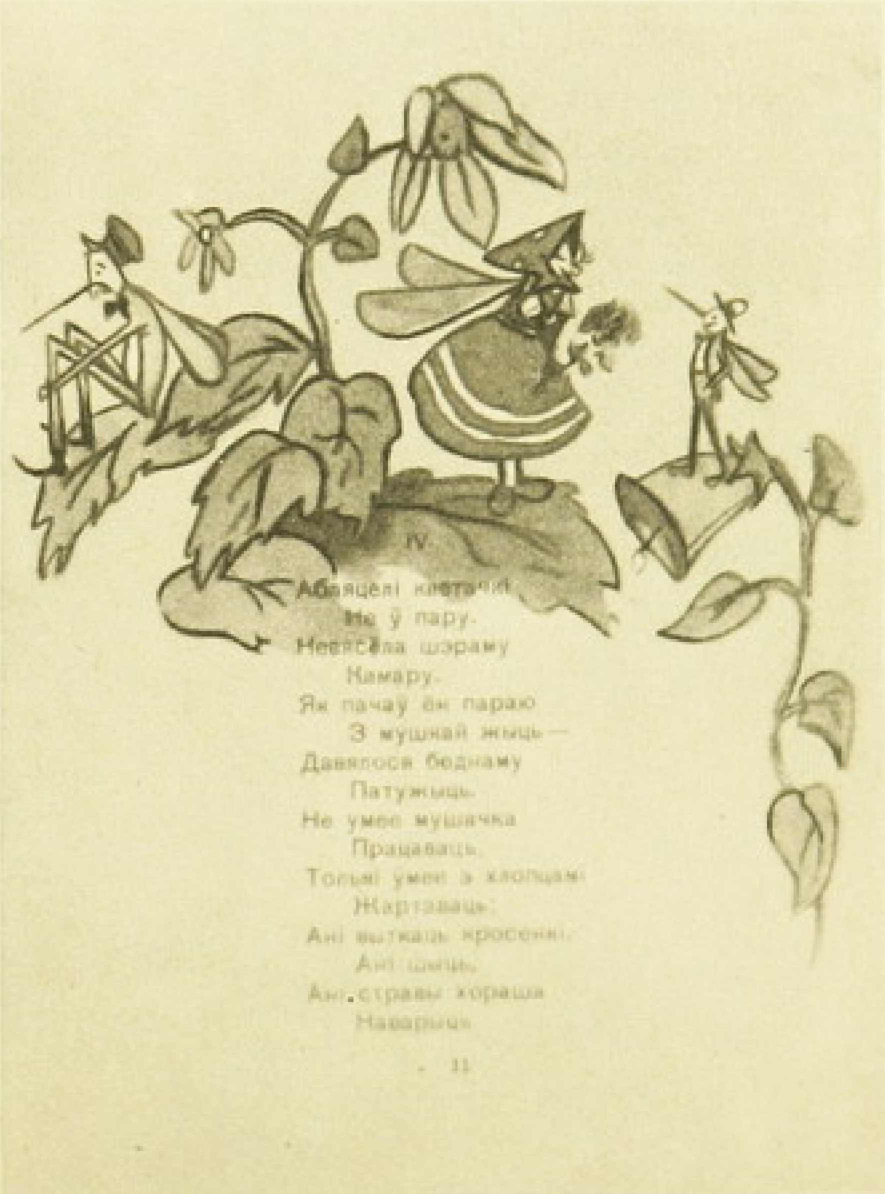

«Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык».
Малюнак М. Гурло.

Паэт нястом
рускай перадав
рускую літаратур
сваіх артыкул
здабыткамі белар
асобу і паэтычныя
мову.

Максім Багдано
скую мову вершы Янк
их хлебов золотые
Для тебя, отчизна
сці маіх прадзеда

Паэт выступіў
сваіх уласных бел
рускую мову. Ён пер
ыны 22 вершы і ск
борнік «Зеленя».
Рукапіс Максіма Баг
ца ў Дзяржаўнай
мя У. І. Леніна.

«Зеленя» — рукап
Максіма

Паэт нястомна папулярызаваў сярод рускай перадавой грамадскасці беларускую літаратуру. Ён не толькі знаёміў у сваіх артыкулах рускага чытача са здабыткамі беларускай літаратуры, але рабіў і паэтычныя пераклады на рускую мову.

Максім Багдановіч пераклаў на рускую мову вершы Янкі Купалы: «Созревших хлебов золотые посевы» («Жніво»), «Для тебя, отчизна предков моих» («Для зямлі маіх прадзедаў») і інш.

Паэт выступіў і як перакладчык сваіх уласных беларускіх вершаў на рускую мову. Ён пераклаў з беларускай мовы 22 вершы і склаў з іх рукапісны зборнік «Зеленя». Гэты ўласнаручны рукапіс Максіма Багдановіча захоўваецца ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна.

Ганна Іванаўна Гапановіч.

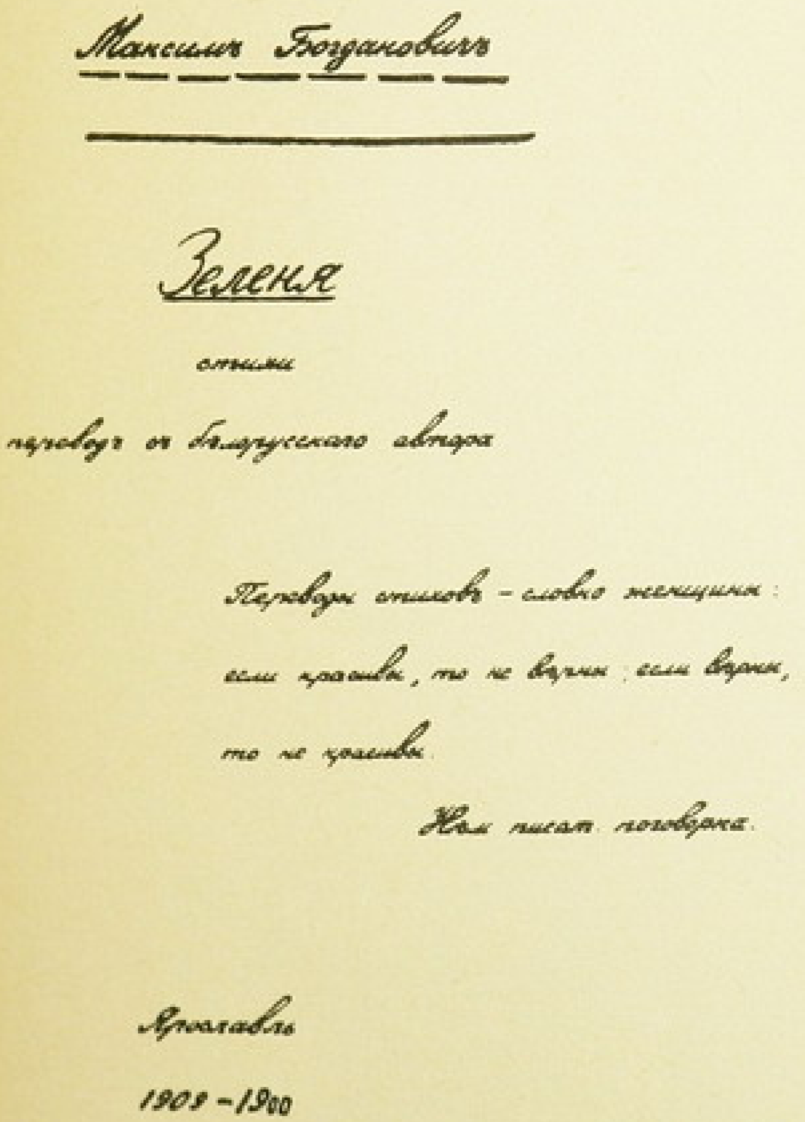

«Зеленя» — рукапісны зборнік вершаў Максіма Багдановіча.

Пасля назвы зборніка «Зеленя» паэт выпісаў на тытульным лісце тэкст — нямецкае выслоўе, у якім выказана думка аб тым, што гармонію паэтычнага твора цяжка перадаць у перакладзе на іншую мову.

Зборнік «Зеленя» Максім Багдановіч прысвяціў стрыечнай сястры Нюце (Ганне Іванаўне Гапановіч) — студэнтцы матэматычнага факультэта Маскоўскіх вышэйшых жаночых курсаў.

У 1916 год
нага ліцэя, у
ым Багдановіч
і з В. Гарбацэвіч
Студэнты Мі
вары мастацкай

Не заб
роў мастацкаі
ікія наладжв
кі трох інсты
нага, Мінска
і дзе Багдано
ры ўвагі. Мы
бо бачылі і
гэта агульна
дэнт. На веча
ў зале часта п
віча прачыта
своё ўласнае
такі стройны,
да твару яму
ліста! Усхва
ла Багданові

Дом у Яраслаўлі
жыў Ма

У 1916 годзе, калі Максім Багдановіч вучыўся на апошнім курсе юрыдычнага ліцэя, у Яраслаўль быў эвакуіраваны Мінскі настаўніцкі інстытут. Максім Багдановіч пазнаёміўся са студэнтамі Мінскага інстытута, у тым ліку і з В. Гарбацэвічам.

Студэнты Мінскага, Яраслаўскага і Седлецкага інстытутаў наладжвалі вечары мастацкай самадзейнасці, на якія запрашалі Максіма Багдановіча.

Не забыць тых вечароў мастацкай самадзейнасці, якія наладжваліся студэнтамі трох інстытутаў: Яраслаўскага, Мінскага і Седлецкага і дзе Багдановіч быў у цэнтры ўвагі. Мы ганарыліся ім, бо бачылі і адчувалі, што гэта агульнапрызнаны талент. На вечарах прысутныя ў зале часта прасілі Багдановіча прачытаць што-небудзь сваё ўласнае. І ён з'яўляўся, такі стройны, прыгожы. А як да твару яму была форма ліцэіста! Усхваляванасць рабіла Багдановіча яшчэ больш прывабным. Сваім своеасаблівым голасам, ні то высокім барытонам, ні то нізкім тэнарам, ён пачынаў:

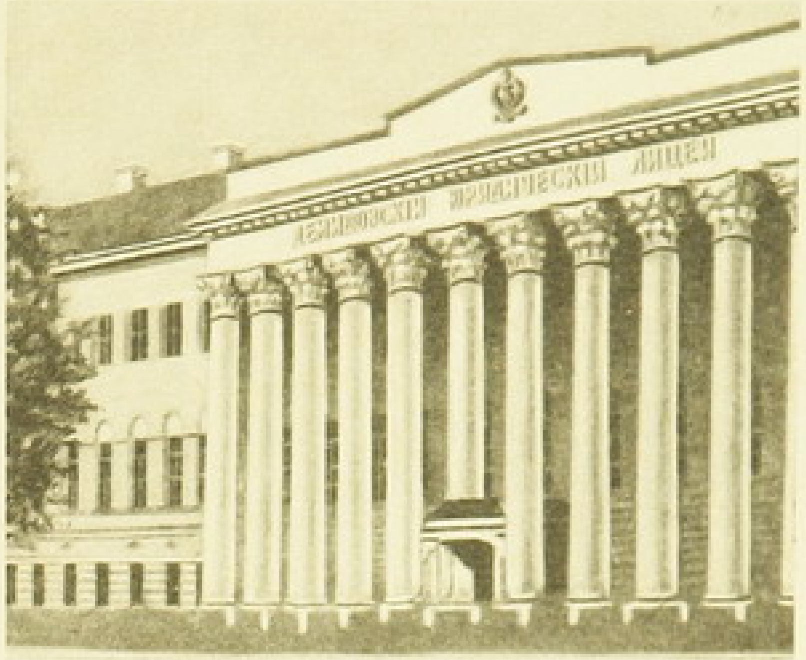

Дзямідаўскі юрыдычны ліцэй, у якім у 1911—1916 гадах вучыўся Максім Багдановіч.

> Ад родных ніў, ад роднай хаты
> У панскі двор дзеля красы
> Яны, бяздольныя, узяты
> Ткаць залатыя паясы...

Максім Адамавіч захапляў, ён чараваў. Яго выклікалі па некалькі разоў. І кожны раз ён быў інакшы...

В. Гарбацэвіч.

Дом у Яраслаўлі, дзе ў 1914—1916 гадах жыў Максім Багдановіч.

Скончыўшы
Багдановіч прые
і жыў у адным д
Стан яго зда
горшыўся.

Канец 1

Маленьк
двары абтру
ім. Я стаю н
Учора
друга жартава
шыў маіх сяс
дзей. Сёння
выйсці са мно
вашляўся.
—Дара
ён.—Вы праб
ў хаце сядзец

Дом у Мінску, дзе
Ястрабам Бадулем
данов

Скончыўшы ў 1916 годзе ліцэй, Максім Багдановіч прыехаў у кастрычніку ў Мінск і жыў у адным доме са Змітраком Бядулем.

Стан яго здароўя з кожным днём пагаршаўся.

З. Бядуля.

Канец 1916 года. Мароз. Ноч.

Маленькі садок на маім двары абтрушан снежным цветам. Я стаю на ганку...

Учора гэтай парой Максім доўга жартаваў на двары і смяшыў маіх сясцёр, як малых дзяцей. Сёння ён таксама хацеў выйсці са мной, але нечакана закашляўся.

— Дарагі Змітрок,— сказаў ён.— Вы прабачайце мяне. Буду ў хаце сядзець...

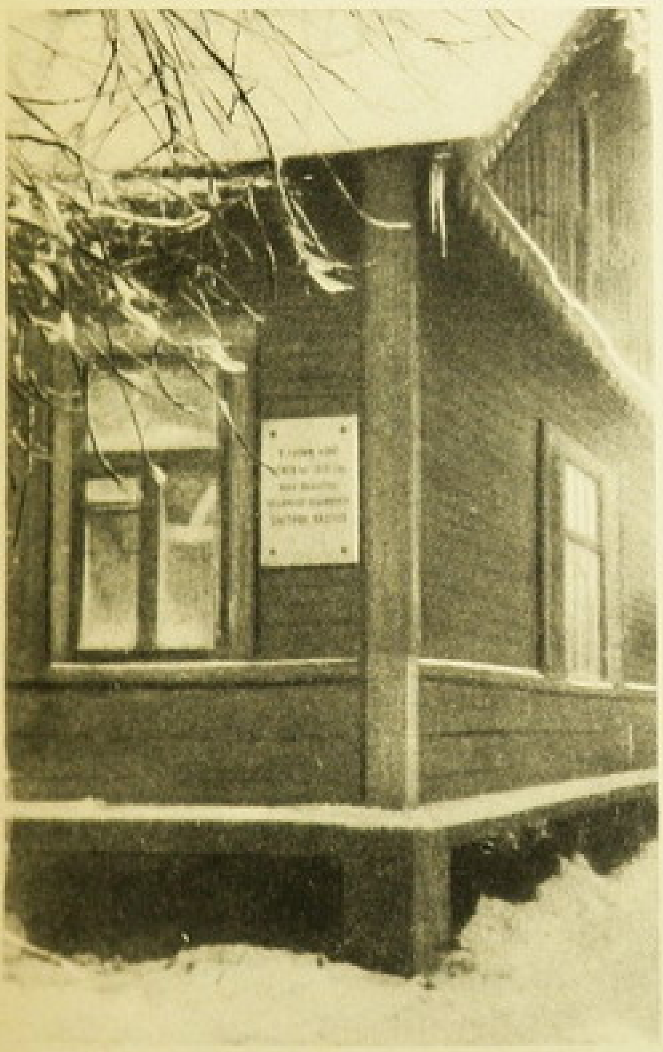

Дом у Мінску, дзе па суседству са Змітраком Бядулем жыў Максім Багдановіч.

Максім дастае са сваёй тумбачкі некалькі кніг, паперу, аловак, чарніла, кладзе на стол гадзіннік, тэрмометр.

Так ён робіць кожную ноч.

Пасля праверкі тэмпературы ён забываецца збіваць тэрмометр. Я не раз раніцою, калі Максім моцна спаў, глядзеў тэрмометр. Ён паказваў 38 з дзесятымі...

Павольна і старанна ён водзіць алоўкам па тонкай стопцы паперы. Праз некалькі хвілін шэптам чытае напісанае і тут жа энергічным узмахам алоўка ўсё перакрэслівае...

Ён зноў садзіцца за стол. У цішыні чуваць шорхат алоўка па паперы.

З. Бядуля.

У канцы 191
. Але, нягледз
У Мінску ён пі
апавяданне «Кат
-баладны твор
радыцый беларус

Праз н
і «Страцім-л
ыста напіса
ерным почыр
ў мне гэты
усхваляваным
зам. Канцо
ыў надломан

Ад усіх цяп
Ды няма ад

Ён запнуўся
нўся:

Ды няма ад

Усхваляваны,
анак пакуры
аё сэрца

2.

С. Гародзецъ, чэрс.
Беларуская нар
Максім Багдановіч

У канцы 1916 года здароўе Максіма Багдановіча катастрафічна пагоршылася. Але, нягледзячы на хваробу, паэт ні на хвіліну не спыняў творчай працы. У Мінску ён піша свае славутыя творы — «Страцім-лебедзь», верш «Пагоня», апавяданне «Катыш», нарысы пра Крым і некалькі артыкулаў. Апакрыфічна-баладны твор «Страцім-лебедзь» быў напісаны ў духу народна-сказавых традыцый беларускага фальклору.

«Страцім-лебедзь».
Малюнак А. Ягорава.

Праз некалькі дзён, калі «Страцім-лебедзь» быў начыста напісан дробным, бісерным почыркам, Максім чытаў мне гэты верш. Ён чытаў усхваляваным глухаватым голасам. Канцоўку ён прагаварыў надломаным тонам:

> Ад усіх цяпер патомкі ёсць,
> Ды няма адных — Максімавых.

Ён запнуўся і тут жа паправіўся:

> Ды няма адных — Страцімавых.

Усхваляваны, я выйшаў на ганак пакурыць. Узварушыў маё сэрца сумны канец «Страцім-лебедзя». Я адчуў, што Максім Багдановіч інакш пісаць і не мог. Ды без трагічнасці канцоўкі прапала б ігра колераў гэтага дасканалага твора, паблекла б рамантычная героіка вобраза, пададзенага ў класічным стылі.

З. Бядуля.

2. Стратимъ — птица.

Богъ вѣдаець, коли гето было,—строивъ сабѣ Яной кольчегъ,—якъ затопу Богъ насылавъ. И приказавъ Яной собраць у кольчегъ усихъ звярёвъ, усихъ пицъ, усякую скоцину. Ну, уси собра́лися, а лебедзь одзинъ—Страцимъ звався по имѐньню—я, каець, не пойду ў кольчегъ,—я справлюся зъ водой, усю воду̀ обплыву! Богатырь силный бывъ. Ну и поплывъ. И плаваець. Стала затопа. Некуды протчимъ пицамъ дзѣватца. А Страцимъ плаваець сабѣ. Вотъ тыя протчія пицы летали—летали, да къ яму, ды на яго и понасѣдали. Дыкъ, покуль садзився на спину, дыкъ ничого, ну а то и на дзюбку стали садзитца—у яго дзюбка виликая была. Ну, якъ понасѣдали на дзюбку̀, ёнъ носомъ у воду̀—и затопився. Съ поръ и перевёвся.

С. Городецкъ, чаус. у.

Беларуская народная казка, па матывах якой Максім Багдановіч напісаў баладу «Страцім-лебедзь».

І ў апошнія [illegible]
у бібліятэку імя [illegible]
Аб сваім здар[illegible]
[illegible]алі з народам, [illegible]
[illegible]сім харчовым ка[illegible]
[illegible]кладваў цукар [illegible]
[illegible]даў яго ў дзіцяч[illegible]
У лютым 1917 [illegible]
[illegible] адправілі яго ў [illegible]
[illegible] на крымскі клі[illegible]
[illegible]пісаў вершы «Н[illegible]
[illegible] я ўміраю...» У [illegible]
[illegible] у «друкарні па[illegible]
[illegible]. Гэтыя ўспамін[illegible]
[illegible], горкія і разам[illegible]
[illegible]бавязку перад р[illegible]
25 мая 1917 год[illegible]
[illegible]осты год. На кр[illegible]
[illegible](цукара), над скл[illegible]
[illegible]ацця.

[illegible] не вечна, [illegible]
[illegible] ж у мом[illegible]
[illegible] хвалявалася [illegible]
[illegible] больш разгону[illegible]

[illegible] праз край ду[illegible]
[illegible] раз, не два п[illegible]
[illegible] і цэльнасці [illegible]
[illegible] шырацэ духоў[illegible]

І ў напружэнні [illegible]
[illegible] шырокага [illegible]
[illegible] болю, ціха зай[illegible]
[illegible] краіну забыцц[illegible]

У краіне светлай, [illegible]
У белым доме ля [illegible]
Я не самотны, я [illegible]
У друкарні пана [illegible]

І ў апошнія дні свайго жыцця паэт шмат працаваў. Пасля работы ён ішоў у бібліятэку імя А. С. Пушкіна, да позняй ночы пісаў дома.

Аб сваім здароўі Максім Багдановіч клапаціцца не ўмеў. Усе яго думкі былі з народам, усю сваю душу ён аддаваў людзям. Атрымліваючы ў Губернскім харчовым камітэце цукар, Максім Багдановіч не піў салодкага чаю. Ён адкладваў цукар для дзяцей. Назбіраўшы каля дзесяці кілаграмаў цукру, ён аддаў яго ў дзіцячы дом.

У лютым 1917 года паэту стала зусім дрэнна. Таварышы сабралі грошы і адправілі яго ў Ялту. Санаторыяў у той час не было. Уся надзея заставалася на крымскі клімат. Цяжка хворы, не пакідаў паэт пяра і тут. У Ялце ён напісаў вершы «Набягае яно...», «Пралятайце вы, дні...» і «Ў краіне светлай, дзе я ўміраю...» У апошнім вершы паэт успамінаў «Вянок» — кнігу, выдадзеную ў «друкарні пана Марціна Кухты» — аднаго з тагачасных віленскіх выдаўцоў. Гэты ўспамін — як бы горкія словы ўцехі, што жыццё прайшло ненамарна, горкія і разам з тым гордыя — ад пачуцця споўненага ў меру сваіх сіл абавязку перад радзімай, перад народам.

25 мая 1917 года ў Ялце Максім Багдановіч памёр. Яму ішоў тады дваццаць шосты год. На крэсле каля ложка засталіся старонкі беларускага лемантара (буквара), над складаннем якога паэт працаваў у самыя апошнія дні свайго жыцця.

Жывеш не вечна, чалавек,
Пераўжыві ж у момант век!
Каб хвалявалася жыццё,
Каб больш разгону ў ім было,

Каб цераз край душы чуццё
Не раз, не два пайшло.
Жыві і цэльнасці шукай,
Аб шыраце духоўнай дбай.

І ў напружэнні паўнаты
Свайго шырокага жыцця
Без болю, ціха зайдзеш ты
Ў краіну забыцця.

М. Багдановіч.

Дом у Ялце, дзе памёр Максім Багдановіч.

Ў краіне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сіняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна Кухты.

М. Багдановіч.

Усё жыццё [illegible]
народу. Ва ўмо[illegible]
паэт. Яго натхнё[illegible]
Вялікая Кастрыч[illegible]
песня Максіма Ба[illegible]

Не згасла с[illegible]
Усіх падым[illegible]
Ён, гэты дзе[illegible]
І ачуняе ст[illegible]

Усё жыццё Максіма Багдановіча — узор самаадданага служэння мастака народу. Ва ўмовах паднявольнага дарэвалюцыйнага мінулага жыў і твварыў паэт. Яго натхнёная паэзія стала песняй прадвесня. Новы дзень несла народам Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Насустрач яму ляцела песня Максіма Багдановіча.

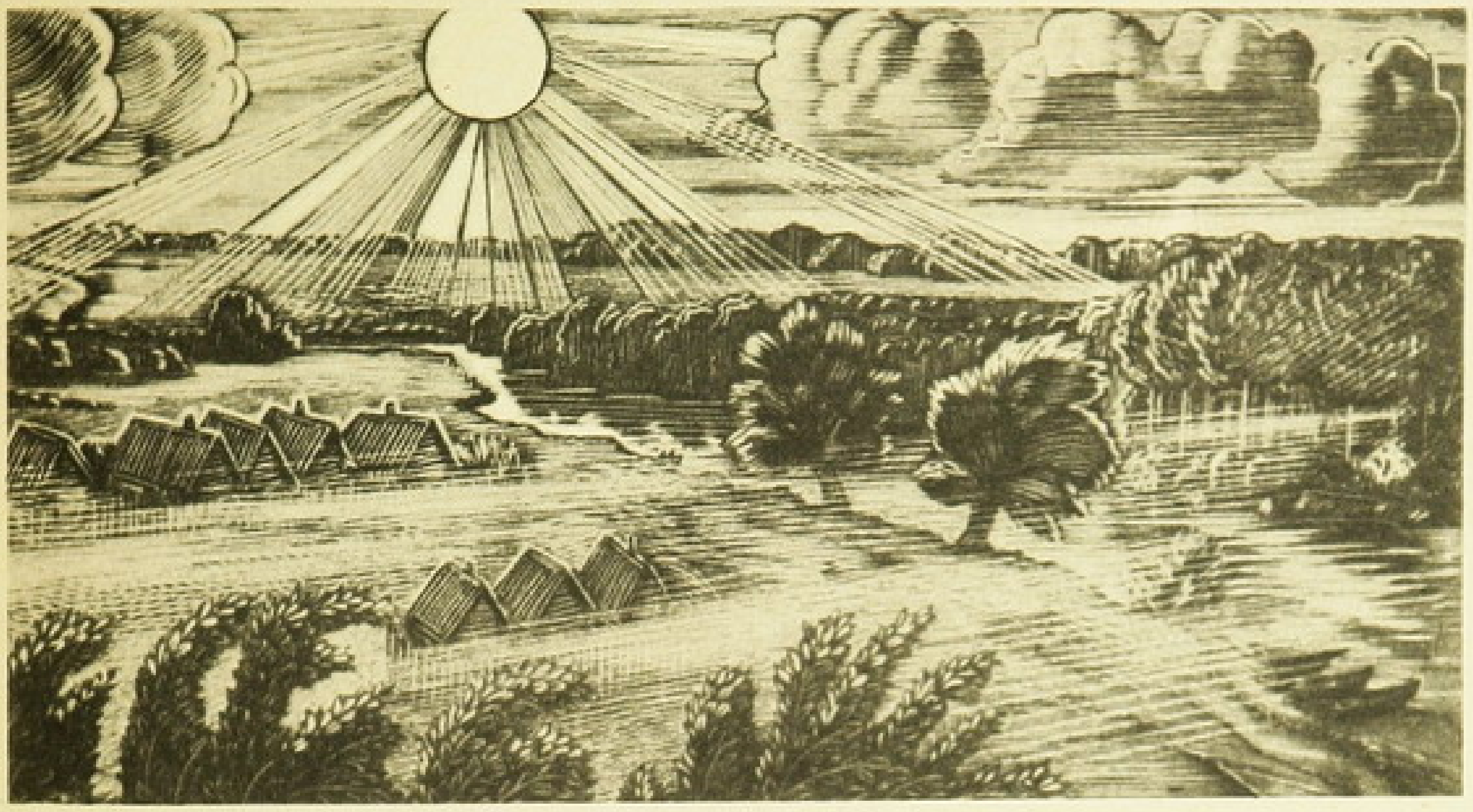

Не згасла сонца! Сонца гляне,
Усіх падыме ада сна.
Ён, гэты дзень, яшчэ настане,—
І ачуняе старана!

Я пад яе зімовай маскай —
Пад снегам — бачу твар вясны,
І вее верш мой дзіўнай казкай,
І ясны ён, як зорак сны.

М. Багдановіч.
«Кінь вечны плач свой аб старонцы!»

Ты не згаснеш, ясная заранчка,
Ты яшчэ асвеціш родны край.
Беларусь мая! Краіна-браначка!
Ўстань, свабодны шлях сабе шукай.

М. Багдановіч.

Беларусь, твой народ дачакаецца
Залацістага, яснага дня.
Паглядзі, як усход разгараецца,
Сколькі ў хмарках залётных агня...

М. Багдановіч.

Магіла Максіма

Прагучыць сірэна
Кіпарысаў дрэмл
Дрэмле Ялта, на
Льецца вішань б
Тут васна асыпа
І цажэй знайсці
Хоць над раннім
Напісалі імя і с
Мне шкада, што
А твае так рана
Сення разам вый
Правітаць радзі
Рокат мора, збуд
Воблакаў ключ
Што з вяршынь а
Кожны дзень пл
Курганоў прадве
Кіпарысы вартаі
Але, пэўна, калі
Зноўкне і растае
Чуеш ты, як звон
Як, палі вітаючы
Недзе ўнучка сл
Пра вясну шчас

«На

Магіла Максіма Багдановіча.

Багдановіч - паэт — адна з найяскравейшых і надзвычай своеасаблівых з'яў у беларускай літаратуры. Разам з гэтым ён належыць да тых людзей, якія ўвасаблялі ў сваёй дзейнасці дружбу трох культур — беларускай, украінскай, рускай.

Вянок любві кладзём усе мы на заўчасную магілу аўтара цудоўнага «Вянка».

М. Рыльскі.

Прагучыць сірэна ў порце часам.
Кіпарысаў дрэмле ціхі сад.
Дрэмле Ялта, на крутых тэрасах
Льецца вішань белы вадапад.
Тут вясна асыпала ўсё цветам
І цяжэй знайсці ўчарашні след.
Хоць над раннім курганом паэта
Напісалі імя і санет.
Мне шкада, што спозніліся годы,
А твае так рана адцвілі —
Сёння разам выйшлі б мы да ўсходу
Прывітаць радзімы караблі.
Рокат мора, збуджанага ветрам,
Воблакаў ключ сіні і зару,
Што з вяршынь аснежаных Ай-Петры
Кожны дзень плыве на Беларусь.
Курганоў прадвечнага спакою
Кіпарысы вартай сцерагуць.
Але, пэўна, калі гром прыбою
Змоўкне і растае ў пене гул,—
Чуеш ты, як звоняць сосны ціха,
Як, палі вітаючы свае,
Недзе ўнучка слуцкае ткачыхі
Пра вясну шчаслівая пяе.

М. Танк.
«Над магілай Багдановіча».

Помнік Максіму Багдановічу
недалёка ад Ялты.
Скульптар Заір Азгур.

СВЕТЛЫ СЛЕД БУДЗЕ ВЕЧНА ЖЫВЫ

Мы павінны сабраць і выпусціць у свет усю літаратурную спадчыну Максіма Багдановіча, каб на ёй раслі і гадаваліся нашы маладыя кадры літарататараў.

Я. Колас.

Кнігі Максіма Багдановіча.

Мая творчасць была накіравана галоўным чынам на пашырэнне кола тэм і форм беларускай паэзіі.

М. Багдановіч.

Выданні паэмы-казкі Максіма Багдановіча «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык».

Творчасць
а ў школах і
ў полі зроку пі

Сц

Творчасць Максіма Багдановіча шырока даследуецца вучонымі, вывучаецца ў школах і вышэйшых навучальных установах. Яна ўвесь час застаецца ў полі зроку пісьменнікаў і паэтаў як узор высокага паэтычнага майстэрства.

Кнігі пра творчасць Максіма Багдановіча.

Сцэна са спектакля Беларускага тэатра юнага гледача «Зорка Венера» па аднайменнай п'есе М. Алтухова і Б. Бур'яна.

Вершы
нічныя па
і пачуццяў
музыку. М
«Зімовая да
шла над зя
«Слуцкія
ды...», «Веч
цемні ляці
бягае яно...»
марык — на
не», «Над
шэрая зязю
разлогі...», «
рускага муз
папітараў Б
зычных тво
М. Багданов
А. Багатыро
віч, Э. Тырм
Блізкасц
разумеў і ад

Па-над б
Быццам
Б'ецца, ў
Сінякры

Навакол
У струна
Ён дрых
Звоніць

І ліецца
Ціхі, яс
Ці не са
Напявае

Песня р
На разд
Але хто
Можа,

Вершы Максіма Багдановіча лаканічныя па форме, але поўныя дум і пачуццяў. Яны так і просяцца на музыку. Многія з іх — «Завіруха», «Зімовая дарога», «Зорка Венера ўзышла над зямлёю...», «Маёвая песня», «Слуцкія ткачыхі», «Маладыя гады...», «Вечар», «Глянь, як зорка у цемні ляціць...», «Ноч», «Зімой», «Набягае яно...», «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык», «На чужыне», «Над магілай», «Не кувай ты, шэрая зязюля...», «Ой, лясы ды лугі-разлогі...», «Падвей», «З песняў беларускага мужыка» і інш. натхнілі кампазітараў Беларусі на стварэнне музычных твораў. Рамансы на словы М. Багдановіча напісалі М. Аладаў, А. Багатыроў, А. Туранкоў, Л. Абеліёвіч, Э. Тырманд і іншыя кампазітары.

Блізкасць сваіх вершаў да песні разумеў і адчуваў і сам паэт:
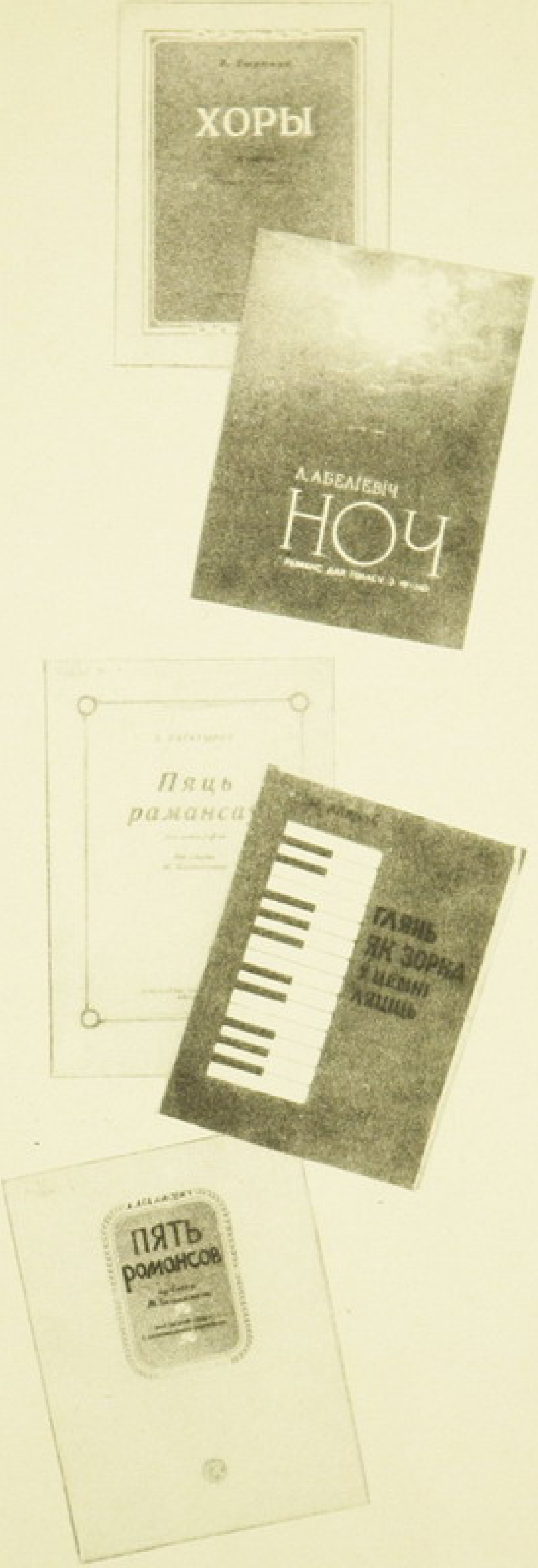
Музычныя творы на словы М. Багдановіча.

Па-над белым пухам вішняў,
Быццам сіні аганёк,
Б'ецца, ўецца шпаркі, лёгкі
Сінякрылы матылёк.

Навакол усё паветра
Ў струнах сонца залатых,—
Ён дрыжачымі крыламі
Звоніць ледзьве чутна ў іх.

І ліецца хваляй песня,—
Ціхі, ясны гімн вясне.
Ці не сэрца напявае,
Напявае яго мне?..

Песня рвецца і ліецца
На раздольны, вольны свет.
Але хто яе пачуе?
Можа, толькі сам паэт.

М. Багдановіч.

Глыбока
чалавека в
жыве ў на
і скульпта

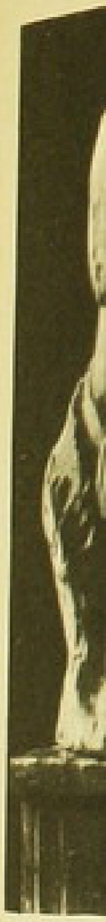

Скуль

Грзвю

Глыбокая любоў і павага да паэзіі Максіма Багдановіча, да яго самога, як чалавека высакароднага, абаяльнага, таленавітага і самаахвярнага, жыла і жыве ў народзе. Гэту павагу і выказваюць у сваіх творах многія мастакі і скульптары.

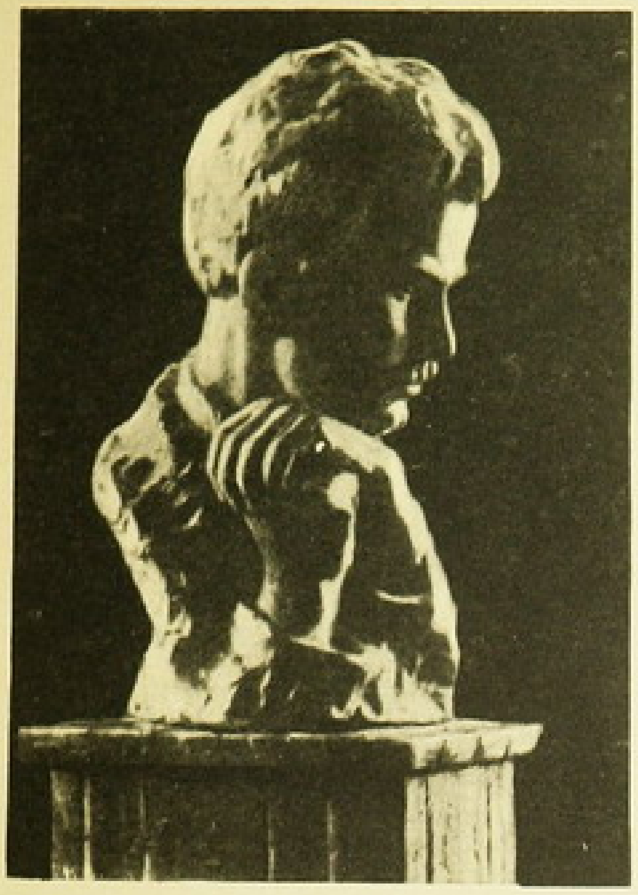

Скульптура А. Грубэ.

Малюнак А. Раманоўскага.

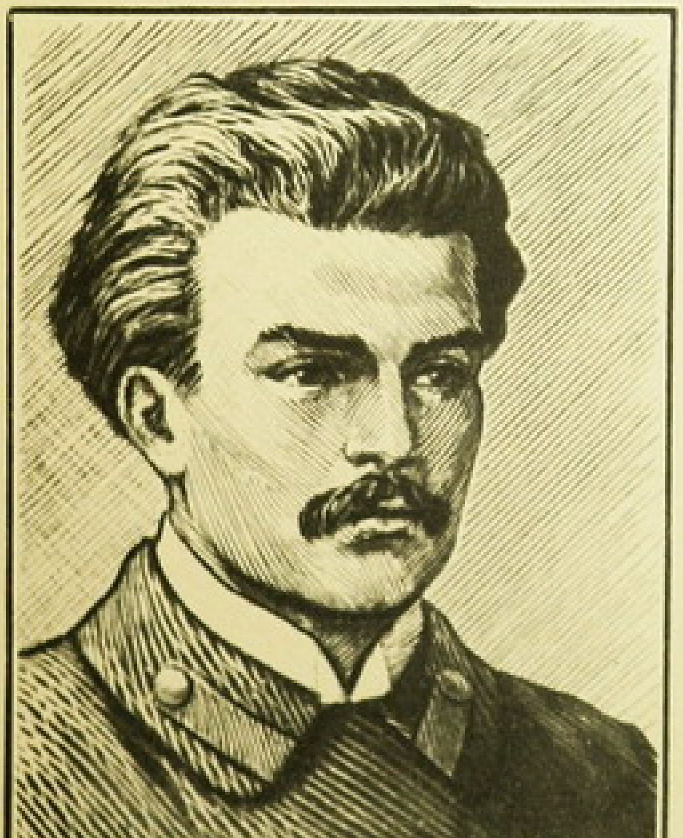

Гравюра Ю. Растоўцава.

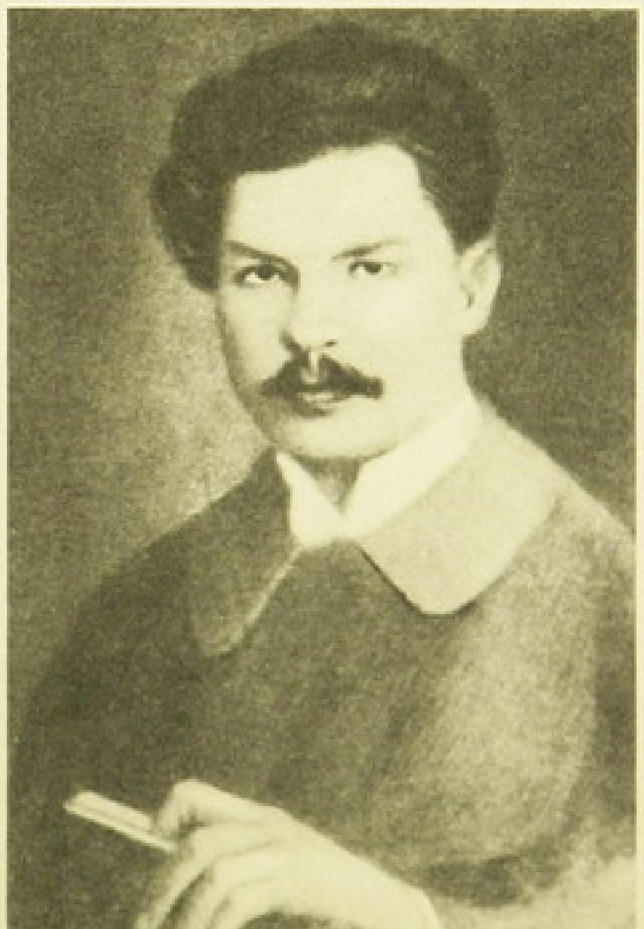

Партрэт В. Волкава.

Па

свайго п
сваё кар
лепшых

За
кай адзіно
та нярэдк
кінула я
яго—незл
кі ў родн
Лю
зію з ты
таем сён

Памёр Максім Багдановіч зусім маладым, у росквіце свайго паэтычнага таленту. Але і тое, што напісаў ён за сваё кароткае жыццё, ставіць яго ў першыя рады нашых лепшых песняроў.

Я. Колас.

Апошняе фота Максіма Багдановіча. 1915 г.

За сваё кароткае жыццё ён зведаў нямала хвілін горкай адзіноты, у самоце яго напаткала і смерць. Але — як гэта нярэдка здараецца з вялікімі — пасля смерці адзінота пакінула яго назаўсёды. Ён жыве сёння ў сэрцах тысяч, у яго — незлічоная кагорта верных і шчырых сяброў не толькі ў роднай Беларусі, але і далёка за яе межамі...

Людзі камуністычнага заўтра будуць чытаць яго паэзію з тым жа шчаслівым хваляваннем, з якім мы яе чытаем сёння.

Н. Гілевіч.

9 снежня (27
нарадзіўся белар
эзіі.
Бацька паэта
і досыць вядомы
сям'я Багдановіча
пер вуліца Максім

У чэрвені сям'
ў Гродна, дзе Ад
банку.

4 кастрычніка
Багдановіч. Адам
сталу дзяцей, пап
лодшую сястру, ву
рыя Ягораўну Баг
У кастрычніку
ў Ніжні Ноўгарад
ам з Беларусі ён
рэвалюцыйныя
(М. Горкага).
У пачатку ліс
Ягоравіча з Аляксе
сустрэчы і пачалас
і А. Я. Багдановіч

Максім Багда
гародскай мужчынск
бую пісаць вершы

Летам Максі
братам Вадзімам
ко, у горад Белебе
кіна, добрага знаё

Максім Багда
адукацыяй, вывуч
знаёміцца паэт з
дакладзе на белар
зету «Наша доля»

ДАТЫ ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

1891

9 снежня (27 лістапада ст. ст.) у горадзе Мінску нарадзіўся беларускі паэт Максім Адамавіч Багдановіч.

Бацька паэта, Адам Ягоравіч, быў настаўнікам і досыць вядомым у свой час этнографам. Жыла сям'я Багдановічаў па Аляксандраўскай вуліцы (цяпер вуліца Максіма Горкага), дом № 25.

1892

У чэрвені сям'я Багдановічаў пераехала з Мінска ў Гродна, дзе Адам Ягоравіч служыў у сялянскім банку.

1896

4 кастрычніка памерла маці Марыя Апанасаўна Багдановіч. Адам Ягоравіч, каб не пакідаць без догляду дзяцей, папрасіў прыехаць з Адэсы сваю малодшую сястру, зусім яшчэ маладую дзяўчыну Марыю Ягораўну Багдановіч.

У кастрычніку Адам Ягоравіч пераехаў з дзецьмі ў Ніжні Ноўгарад (цяпер горад Горкі). Перад ад'ездам з Беларусі ён атрымаў ад пісьменніка Чыркова рэкамендацыйнае пісьмо на імя А. М. Пешкава (М. Горкага).

У пачатку лістапада адбылося знаёмства Адама Ягоравіча з Аляксеем Максімавічам Горкім. З гэтай сустрэчы і пачалася дружба паміж Максімам Горкім і А. Я. Багдановічам.

1902

Максім Багдановіч паступае ў першы клас Ніжагародскай мужчынскай гімназіі. У гэты час ён спрабуе пісаць вершы на беларускай мове.

1904

Летам Максім Багдановіч са сваім старэйшым братам Вадзімам едзе лячыцца ва Уфімскую губерню, у горад Белебей. Жылі яны ў доктара І. К. Сямакіна, добрага знаёмага Адама Ягоравіча.

1906

Максім Багдановіч многа чытае, займаецца самаадукацыяй, вывучае гуманітарныя навукі. Упершыню знаёміцца паэт з сучаснымі яму перыядычнымі выданнямі на беларускай мове і пачынае выпісваць газету «Наша доля», а пазней — «Нашу ніву».

1907

У газеце «Наша ніва» № 24 друкуецца першы твор Максіма Багдановіча — апавяданне «Музыка».

1908

Ад туберкулёзу лёгкіх памёр старэйшы брат Максіма Вадзім. Сям'я Багдановічаў пераязджае ў горад Яраслаўль. Максім Багдановіч паступае ў шосты клас Яраслаўскай гімназіі. У адным класе з М. Багдановічам вучыўся будучы беларускі біёлаг акадэмік Ц. М. Годнеў.

Паэт з захапленнем вывучае класікаў рускай і замежнай літаратуры. Адначасова пільна цікавіцца беларускім літаратурным жыццём. Максім Багдановіч выпісвае з Вільні і з Пецярбурга ўсе новыя беларускія выданні, знаёміцца з творамі беларускіх пісьменнікаў, піша вершы на беларускай мове.

У Львове выдаецца кніга ўкраінскага вучонага Іларыёна Свяціцкага «Відродження білоруського письменства», у якой упершыню ў крытычнай літаратуры сустракаецца імя Максіма Багдановіча. Аўтар прыводзіць у сваёй кнізе вытрымку з апавядання «Музыка», адзінага ў той час друкаванага твора маладога паэта.

1909

Праз год пасля смерці старэйшага брата Вадзіма Максім Адамавіч захварэў туберкулёзам. Бацька павёз сына на лячэнне ў Ялту. Жыў паэт у пансіёне на малочнай ферме «Шалаш» каля Ауткі, зусім недалёка ад дачы Чэхава. Тут былі напісаны вершы «Я, бальны, бесскрыдлаты паэт...» і «Цемень».

У газеце «Наша ніва» № 1 і 10 былі апублікаваны першыя вершы М. Багдановіча «Над магілай» і «Прыйдзе вясна». Гэтыя вершы перакладзены М. Шапавалам на ўкраінскую мову («Літературно-науковий вісник». Кіеў, 1909, № 9 с. 511).

1910

Паэт напружана працуе над новымі вершамі «Дождж у полі і холад... імгла...», «Халоднай ноччу я ў шырокім, цёмным полі...», «Рушымся, брацця, хутчэй...», «Зразаюць галіны таполі...», «Нашых дзедаў душылі абшары лясоў» і інш. Ён піша і свой першы артыкул «І. Неслухоўскі», які пры жыцці аўтара не быў апублікаваны.

1911

Максім Багдановіч скончыў гімназію. Летам наведаў Беларусь.

У чэрвені прыехаў паэт у Вільню, дзе прабыў два дні. Ён цікавіўся тут гісторыяй кніжнай справы на Беларусі і беларускім народным мастацтвам. У багатых віленскіх кніжных фондах пазнаёміўся са старажытнымі рукапісамі і першымі беларускімі друкаванымі выданнямі, а таксама з каштоўнай прыватнай калекцыяй слуцкіх паясоў.

Каля месяца правёў Максім Багдановіч у фальварку Ракаўшчына (зараз Маладзечанскага р-на), дзе ўважліва прыслухоўваўся да жывой беларускай мовы, песень і казак роднага народа.

Уражанні ад беларускай вёскі і ад горада Вільні паэт выказаў пазней у творах «У вёсцы», «Веранiка», у вершах з цыкла «Старая Беларусь», «Места» і інш.

Максім Багдановіч марыў аб паступленні на філалагічны факультэт Пецярбургскага універсітэта. Але мара Багдановіча не здзейснілася. Яго не падтрымаў бацька, а дактары забаранялі жыць у вільготным прыморскім клімаце. Паэт паступіў у Яраслаўскі юрыдычны ліцэй.

Увесь вольны ад заняткаў час М. Багдановіч па-ранейшаму аддае творчай працы, вывучэнню літаратуры і народнай творчасці славянскіх і іншых народаў. З вялікай увагай перачытвае Багдановіч фальклорныя зборнікі і даследаванні П. В. Шэйна, Е. Р. Раманава, І. І. Насовіча, Я. Ф. Карскага, М. В. Доўнар-Запольскага, А. К. Сабалеўскага і інш. Настольнаю кнігай яго быў беларуска-рускі слоўнік І. І. Насовіча.

Паэт стварае многа новых твораў. Рэдакцыя «Нашай нівы» атрымала ад Максіма Багдановіча цыкл вершаў «Старая спадчына». У гэты час ім напісаны вершы «Кінь вечны плач свой аб старонцы!..», «Была калісь пара: гучэла завіруха...», «Разгарайся хутчэй, мой агонь!..», «Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі...» і інш. У творах упэўнена гучала вера паэта ў сілы народа, больш глыбока пачаў выкарыстоўваць М. Багдановіч народна-песенныя і эпічныя матывы («Ян і маці», «Песня пра князя Ізяслава Полацкага», «Вечар» і інш.).

Пільна сочыць Максім Багдановіч за грамадска-палітычнымі падзеямі свайго часу і актыўна ўдзельнічае ў перыядычным друку. Ён піша артыкулы аб тагачасным стане беларускай літаратуры («Глыбы і слаі»), аб творчасці М. В. Ламаносава («Паэзія геніяльнага вучонага»), аб жанравых асаблівасцях санета.

27 лістапада паэт наладжвае перапіску з рэдакцыяй альманаха «Маладая Беларусь» і высылае рэдакцыі два вершы і артыкул «Санет».

У часопісе «Вестник Европы» № 1 быў апублікаваны артыкул А. Пагодзіна «Беларускія паэты», у якім дадзена ацэнка творчасці М. Багдановіча і зроблены першы пераклад яго верша «Па-над белым пухам вішняў...» на рускую мову. У чэшскім друку змяшчаюцца звесткі аб першых літаратурных спробах Максіма Багдановіча («Славянскі прэгляд». Прага, 1911, рочнік XIII, чэрвень, с. 415).

1912

Максім Багдановіч настойліва працуе над пашырэннем сваіх ведаў.

У газеце «Наша ніва» № 26 М. Багдановіч публікуе цыкл вершаў пра гістарычнае мінулае Беларусі («Летапісец», «Перапісчык», «Слуцкія ткачыхі» і інш.), складае цыкл сатырычных вершаў «Усмешкі» («Пан і мужык», «Чытаю я журнал сучасны...», «Чаму у нас акамянеласці...», «Гутарка»), а таксама спрабуе свае сілы ў стварэнні так званых класічных жанраў паэзіі (санет «Замёрзла ноччу шпаркая крыніца...», трыялет «Калісь глядзеў на сонца я...», «Дзераўлянае яечка...» і інш.). Працаваў паэт над паэмай. Напісана была першая песня ў 150 радкоў. Але яна да нас не дайшла.

Адначасова М. Багдановіч аддае вялікую ўвагу прапагандзе беларускай літаратуры шляхам перакладаў твораў беларускіх пісьменнікаў на іншыя мовы. Дамовіўшыся з украінскімі выдаўцамі, паэт склаў зборнік беларускіх апавяданняў Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, З. Бядулі, С. Палуяна, Я. Журбы і сам пераклаў іх на рускую мову. Да зборніка напісаў таксама ўступны артыкул. Кніга гэтая не ўбачыла свету.

1913

Выйшаў адзіны зборнік вершаў і перакладаў Максіма Багдановіча «Вянок». Кніга складаецца з некалькіх тэматычных цыклаў вершаў: «У зачараваным царстве», «Згукі бацькаўшчыны», «Старая Беларусь», «Места», «Думы», «Вольныя думы», «Старая спадчына», «Мадонны».

«Вянок» выдаваўся з вялікімі цяжкасцямі. Гэта паказвае перапіска Максіма Багдановіча з работнікамі рэдакцыі «Нашай нівы». Хворы ў той час паэт пісаў: «Што да выдання кніжкі, дык бачу, што яно спыняецца галоўным чынам праз недахват грошай, але ніяк не прыдумаю, як Вам памагчы. Сам я не зарабляю, у бацькі прасіць, дык ён многа даць не можа, бо жыве ад 20-га да 20-га, да таго ж і вінен шмат каму. Але вось што: калі я ачуняю, дык папрабую заняць пад кніжку ў розных сваіх знаёмых грошы. Значыцца, прадасца колькі сот экземпляраў яе, Вы мне надашлёце тыя грошы. Другое, Вы мне не шліце аўтарскіх экземпляраў, я іх куплю і куплю шмат».

Напісаны вершы «С. Палуяну», «Ліст...», «Народ, Беларускі Народ!..», «Ізноў пабачыў я сялібы...», апавяданні «Апокрыф» і «Мадонна». У рэдакцыю «Нашай нівы» высланы эпілог паэмы «Веранiка», трыялет «Крытыку» і апошняя рэдакцыя (першая была згублена) верша «У вёсцы».

Максім Багдановіч пераклаў 22 свае вершы на рускую мову. Рукапісны сшытак гэтых перакладаў паэт назваў «Зеленя» і падарыў сваёй стрыечнай сястры Нюце (Ганне Іванаўне Гапановіч).

Сур'ёзна займаецца вывучэннем беларускага фальклору. Выступае паэт як крытык і публіцыст: робіць агляд беларускай літаратуры «За тры гады» і піша артыкулы «Селянін-паэт С. Д. Дрожжын» і «С. Д. Дрожжын». Цяжкая хвароба. У адным з пісьмаў, высланых у красавіку, М. Багдановіч пісаў: «Не дзівіцеся, што ў мяне літары выходзяць зусім дзіцячыя,— пішу я лежачы, бо моцна хварэю — інфлюенца ці васпаленне лёгкіх; тэмпература ў мяне падымаецца да 40°, а за 39,5° бывае кожны дзень. Але чорт з ім!» У наступнай паштоўцы ад 27 красавіка 1913 г. чытаем: «Уставаць з ложка дасюль яшчэ нельга. Бацька атрымаў ад банка дапамогу на лячэнне, так што, напэўна, летам куды-небудзь паеду».

Паездка летам «на кумыс» у Белебей Уфімскай губерні.

Пераклад Ю. Вяжынскім верша М. Багдановіча «Слуцкія ткачыхі» на польскую мову («Весь ілюстравана». Варшава, 1913, верасень, с. 31).

1914

Напісаны новыя вершы «Эмігранцкая песня», «Мяжы», санет «Прынадна вочы зяяюць да мяне...», апавяданні «Шаман», «Марына», «Апавяданне аб іконніку і залатару...» і інш.

Верш «Мяжы» быў надрукаваны ў газеце «Наша ніва» № 133, але апошняя страфа яго была знята цэнзурай. На месцы выкрасленай страфы пакінута белая пляма. Тэкст гэтай страфы застаецца невядомым і да гэтага часу.

Публікацыя на рускай мове артыкулаў на грамадска-палітычныя тэмы, аб развіцці культуры славянскіх народаў, аб народнай творчасці — «Новая інтэлігенцыя», «Частушка», «Аб казках думаюць...», «Булгарын у беларускай жартоўнай паэме», «М. Міхайлоўскі», «Вар'ят» (пра Галілея), «Памяці Т. Р. Шаўчэнкі», «Галіцкая Русь», «Краса і сіла» (пра Т. Шаўчэнку), «Украінскае казацтва», «Львоў», «Адзінокі» (пра М. Ю. Лермантава), «Аб гуманізме і неасцярожнасці» і «Беларускае адраджэнне».

Выдадзены асобныя брашуры М. Багдановіча «Браты-чэхі», «Угорская Русь» і «Чырвоная Русь».

«Скончыўшы вясеннія экзамены, адразу хачу прыступіць да свайго даўняга жадання, а ўласна, хачу вывучыць польскую мову»,— пісаў М. Багдановіч да супрацоўніка «Нашай нівы». Для гэтага ён просіць прысласць польска-рускі слоўнік, польскую граматыку і кнігу Л. Васілеўскага на польскай мове «Літва і Беларусь».

Залічэнне М. Багдановіча праўдзейным членам «Усерасійскага таварыства дзеячаў перыядычнага друку і літаратуры», ганаровымі членамі якога былі У. Г. Караленка і А. М. Горкі.

Матэрыяльныя цяжкасці: Багдановіч дае прыватныя ўрокі' дзецям яраслаўскага фабрыканта А. Дунаева.

1915

Напісаны вершы «Ты не згаснеш, ясная заранačка...» і «Беларусь, твой народ дачакаецца...», поўныя глыбокай любві да беларускага народа і ўпэўненасці ў яго светлую будучыню; артыкул «Забыты шлях», прысвечаны пытанням народнай творчасці, якая павінна, на думку паэта, стаць асноўнай крыніцай беларускай паэзіі.

У гэты час напісаны таксама цыкл лірычных твораў «Вершы беларускага складу», паэмы «Мушка-зелянушка і Камарык — насаты тварык» і «Максім і Магдалена», вершы на матывы народных песень («Як Базыль у паходзе канаў...», «Сярод вуліцы у нас карагод...», «Ой лясы-бары ды лугі-разлогі...», «Цёмнай ноччу лучына дагарала...»).

Пераклад на рускую мову апавядання Івана Франка «Каменшчык» і верша «На рацэ Вавілонскай». З'яўленне артыкулаў «Беларусы», «Хто мы такія?», «Вобраз Галіцыі ў мастацкай літаратуры».

Летам Максім Багдановіч едзе лячыцца ў Крым.

1916

Максім Багдановіч заканчвае ліцэй. Прыязджае ў кастрычніку ў Мінск і працуе ў Губернскім харчовым камітэце. Актыўна ўдзельнічае ў працы Беларускага камітэта дапамогі ахвярам вайны. Жыў Багдановіч у адным доме з беларускім пісьменнікам Змітраком Бядулем (Мала-Георгіеўская вуліца, д. № 12, кв. 4, цяпер вул. Л. Талстога, д. № 14а).

Нягледзячы на дрэнны стан здароўя, Максім Багдановіч ні на хвіліну не спыняў сваёй літаратурнай працы. Пасля работы ён звычайна ішоў у Пушкінскую бібліятэку, а затым да 2—3 гадзін ночы працаваў дома.

Напісаны вершы «Страцім-лебедзь», «Пагоня», апавяданне «Катыш», нарысы аб уражаннях ад леташняй паездкі ў Крым («З летніх уражанняў: 1. Феадосія, 2. Стары Крым, 3. Паездка ў Кактэбель»), а таксама артыкулы «На беларускія тэмы». «Мікалай Дзмітравіч Ножын», «В. Самыйленка», «Аб веры нашых прашчураў», «Голас з Беларусі», «Беларускі бежанскі дзіцячы дом», рэцэнзія на кнігу Г. В. Пляханава «Дзённік сацыял-дэмакрата». Нарысы і большасць артыкулаў напісаны М. Багдановічам на рускай мове.

Асобнай брашурай выдадзены на рускай мове артыкул паэта «Беларускае адраджэнне».

Артыкулы М. Багдановіча друкаваліся ў шматлікіх рускіх і беларускіх перыядычных выданнях. Большасць з іх была пасля змешчана ў «Творах» (т. 2, Мінск, 1928) М. Багдановіча, некалькі — у часопісе «Полымя», 1957, № 5.

Максім Багдановіч пачаў працаваць над беларускай хрэстаматыяй для старэйшых класаў пачатковай школы, склаў праспект кнігі і напісаў для яе некалькі нарысаў («Гарадок» і інш.).

1917

Здароўе паэта значна пагоршылася. У лютым таварышы пасылаюць яго на лячэнне ў Крым. Жыў ён у Ялце на Мікалаеўскай вуліцы (зараз вуліца Камунараў), у доме № 8, недалёка ад мора. Аб сваёй апошняй паездцы ў Крым М. Багдановіч падрабязна расказаў у пісьме да П. Я. Гапановіча: «Не вылечылі мяне і паслалі ў Крым. Моладзь арганізавала развітальны вечар, бліжэйшыя сябры праводзілі на вакзал — усё па-добраму. Ехаў я доўга. Чакаць цягнік на перасадках (а іх чатыры) даводзілася многа часу — на станцыі Бахмач — 18 гадзін. У Ялту прыехаў змучаны. Чатыры дні шукаў кватэры. Знайшоў добры пакой з асобным ходам, з вокнамі на мора, далягляд цудоўны, паўдня свеціць сонца, ёсць балкон, навокал дома сад і іншае. Баюся аднаго — ці не шкодная блізкасць да мора: дом на гары, але да мора сажняў трыццаць-сорак. Пакой, значыць, добры, а здароўе маё не лепшае, а горшае. Макраты пайшло больш, тэмпература пагоршылася, хадзіць стала цяжка — пойдзеш і засапешся. Схуднеў я. А нарэшце пайшла кроў дні на чатыры. Аслабеў я на той час вельмі. Думаю, справа ў тым, што гаспадыня на паліве эканомію наганяла. Цяпер пакрышачку папраўляюся, хоць надвор'е гадкае — дождж, вецер, холадна. З-за хваробы і пісаць не хацелася. І гэтае пісьмо пішу ў два прысесты. Бацьку я аб хваробе пісаў без розных падрабязнасцей. Лячуся ў Ялце — і ўсё тут. І ты не распісвай».

Але і ў Ялце паэт напружана працаваў. Тут ім напісаны вершы: «Набягае яно...», «Пралятайце вы, дні», «У краіне светлай, дзе я ўміраю...»

У апошнія дні свайго жыцця паэт працаваў над складаннем беларускага лемантара. Сярод аўтографаў паэта былі знойдзены тэксты да лемантара і асобныя нататкі.

З кожным днём стан здароўя паэта пагаршаўся. Ён адчуваў, што яму заставалася жыць лічаныя дні. У сваім апошнім пісьме да бацькі Багдановіч пісаў: «Добры дзень, стары верабей! Маладому вераб'ю кепска. Урач гаворыць так: працэс у правым лёгкім закончыўся; яно зарубцавалася, і калі ў ім ёсць крыху макраты, месцамі шорсткае дыханне, то гэта рэч трэцеступенная. Але туберкулёз, як звычайна, перайшоў у левае лёгкае і развіваецца таксама, як звычайна, у больш вострай форме. Макраты ў мяне шмат, тэмпература высокая, два разы ішла кроў, другі раз пазбаўляўся я ад яе дзён з дзесяць, ды пасля гэтага крывацячэння з ложка ўжо не ўстаю — аслабеў канчаткова. Скора пачнецца гарачыня, трэба будзе ехаць з Ялты, а як у такім стане паедзеш?»

Пісьмо засталося не закончаным. Паэт памёр 25 (12 ст. ст.) мая 1917 г. і пахаваны ў Ялце на Аўцкіх (цяпер Брацкіх) могілках.

Н. ВАТАЦЫ.

НЕКАТОРЫЯ ПРАЦЫ І АРТЫКУЛЫ АБ ЖЫЦЦІ І ТВОРЧАСЦІ М. БАГДАНОВІЧА

Горкі А. М. Пісьмо да А. Я. Багдановіча (бацькі Максіма Багдановіча) ад 4 жніўня 1925 г. У кн.: Горький М. Собрание сочинений в 30-ти томах. Т. 29. М., 1955, с. 436—437.

Богданович А. Страницы из жизни Максима Горького. Материалы из биографии Максима Богдановича. Мои воспоминания. Минск, «Наука и техника», 1965.

Замоцін І. М. Багдановіч. Крытычна-біяграфічны нарыс. У кн.: Багдановіч М. Творы. Т. 2. Мінск, Ін-т беларускай культуры, 1928, с. VII—XC.

Дзябольскі Д. Старонкі ўспамінаў. Газ. «Літаратура і мастацтва», 1958, 5 лютага.

Гарбацэвіч В. Чалавек чыстага сэрца. (Успаміны.) Газ. «Літаратура і мастацтва», 1957, 28 верасня.

Валасовіч-Гразнова Г. Успаміны пра брата. Часоп. «Полымя», 1966, № 12, с. 126—130.

Годнеў Ц. Браты Багдановічы. (Успаміны таварыша па гімназіі.) Часоп. «Маладосць», 1966, № 12.

Верас З. Пяць месяцаў у Мінску. З жыцця М. Багдановіча. Газ. «Літаратура і мастацтва», 1967, 29 верасня.

Александровіч С. Пуцявіны паэта. У кн.: Александровіч С. Незабыўнымі сцежкамі. Выд. 2-е, дапоўненае. Мінск, Вучпеддзяржвыдавецтва БССР, 1962, с. 97—114.

Майхровіч С. Максім Багдановіч. Жыццё і творчасць. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1958.

Барсток М. Максім Багдановіч. Нарыс аб жыцці і творчасці. Мінск, Вучпеддзяржвыдавецтва БССР, 1961.

Грынчык М. Максім Багдановіч і народная паэзія. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1963.

Лойка А. Максім Багдановіч. Мінск, «Навука і тэхніка», 1966.

Колас Я. Выдатнейшы паэт і крытык. (Да 30-годдзя з дня смерці Максіма Багдановіча.) У кн.: Колас Я. Публіцыстычныя і крытычныя артыкулы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1957, с. 241—242; Колас Я. Збор твораў. Т. 11. Мінск, «Беларусь», 1964.

Колас Я. Шаўчэнка і беларуская паэзія. У кн.: Колас Я. Публіцыстычныя і крытычныя артыкулы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1957, с. 174—188; Колас Я. Збор твораў. Т. 11. Мінск, «Беларусь», 1964, с. 197—211.

Чорны К. Паэт народа. У кн.: Чорны К. Збор твораў. Т. 6. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1955.

Перкін Н. Максім Багдановіч. (Уступ. артыкул.) У кн.: Багдановіч М. Творы. Мінск, Выдавецтва АН БССР, 1957, с. 5—22.

Лапідус Н. Максім Багдановіч-перакладчык. Часоп. «Полымя», 1959, № 7, с. 130—138.

Клышка А. Цвяток радзімы васілька. (1. Згукі бацькаўшчыны. 2. І тчэ, забыўшыся, рука... 3. Ці была апошняя «аўтарская рэдакцыя»?) Часоп. «Полымя», 1966, № 3, с. 171—178.

Караткевіч У. Летапісец. Часоп. «Маладосць», 1966, № 12, с. 101—106.

Гілевіч Н. «З друкарні пана Марціна Кухты». Часоп. «Полымя», 1966, № 12, с. 123—125.

Гілевіч Н. Ты не згаснеш, ясная заранaчка... (Уступ. артыкул.) У кн.: Максім Багдановіч. Вершы. Мінск, выдавецтва «Народная асвета», 1967.

Смолкін М. Школа паэтаў. Часоп. «Полымя», 1966, № 12, с. 131—140.

Железняк Г. Он совершил все, что мог. Журн. «Неман», 1966, № 12, с. 160—169.

Майхровіч С. Максім Багдановіч. Часоп. «Народная асвета», 1966, № 12, с. 101—106.

Ахрыменка В. Багдановіч і сусветная літаратура. Часоп. «Беларусь», 1966, № 12, с. 28.

Нисневич И. Слово, живущее в песне. (Музыкальные произведения белорусских композиторов на тексты М. Богдановича.) Газ. «Советская Белоруссия», 1966, 10 декабря.

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ У МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Александровіч А. На магілу Максіма Багдановіча. (Верш.) У кн.: Александровіч А. Па беларускім бруку. Мінск, ДВБ, 1925, с. 43—46; Выбранае. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1958.

Алтухоў М. і Бур'ян Б. Зорка Венера. Драма ў 10 карц. з пралогам. Часоп. «Маладосць», 1961, № 11, с. 15—58.

Аўрамчык М. На магіле Максіма Багдановіча. (Верш.) У кн.: Аўрамчык М. Ключы жураўліныя. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1960.

Барадулін Р. Дзякуй табе, Сакольніку. (Верш.) Газ. «Літаратура і мастацтва», 1966, 9 снежня.

Бурьян Б. У синей бухты. (Повесть.) Журн. «Советская Отчизна», 1958, № 1, с. 71—106. В кн.: У синей бухты. Минск, Госиздат БССР, 1959.

Бядуля З. Страцім-лебедзь. (З апавяданняў аб М. Багдановічу.) Газ. «Літаратура і мастацтва», 1941, 5 сакавіка.

Бядуля З. Стратим-лебедь. (Из рассказов о М. Богдановиче.) Перевод с белорусского. В кн.: Бядуля З. Избранное. Перевод с белорусского. М., Гослитиздат, 1953, с. 608—614.

Гарбуноў Д. Максіму Багдановічу. (Верш.) Пераклад з рус. мовы М. Хведаровіча. Газ. «Літаратура і мастацтва», 1958, 4 чэрвеня.

Глебка П. М. Багдановічу. (Верш.) У кн.: Глебка П. Выбраныя творы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1952, с. 37—38; Збор твораў. Т. І. Мінск, 1958, с. 63—64.

Дубоўка У. Нават мора змяніла свой колер. (Верш.) У кн.: Дубоўка У. Выбраныя творы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1959, с. 39—40.

Клімковіч М. На магіле Максіма Багдановіча. Часоп. «Беларусь», 1956, № 12, с. 24.

Лойка А. Легенда васількоў. (Балада.) Часоп. «Полымя», 1967, № 1, с. 142—144.

Лось Е. На магіле Багдановіча. (Верш.) Часоп. «Полымя», 1966, № 3, с. 62.

Матэвушаў В. Памяці Максіма Багдановіча. (Верш.) Газ. «Магілёўская праўда», 1957, 25 мая. У кн.: Матэвушаў В. Зорны шлях. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1959, с. 10.

Мікуліч Б. Развітанне. (Аповесць з жыцця Максіма Багдановіча.) У кн.: Мікуліч Б. Выбранае. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1959, с. 323—350.

Пестрак П. На магіле Максіма Багдановіча. (Верш.) Часоп. «Полымя». 1960, № 6. с. 77—78.

Танк М. Над магілай М. Багдановіча. (Верш.) У кн.: Танк М. Выбраныя творы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1952, с. 172—173; Выбраныя творы. Мінск, Вучпеддзяржвыдавецтва БССР, 1954, с. 14; Збор твораў. Т. 1. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1958, с. 287.

Трус П. Памяці Максіма Багдановіча. (Верш.) У кн.: Трус. П. Выбраныя творы. Мінск, Дзяржвыдавецтва БССР, 1953, с. 172—173.

Дзяржаўная бібліятэка БССР

Цана 38 кап.

На белорусском языке

МАКСИМ БОГДАНОВИЧ

Альбом-выставка

Издательство «Народная асвета»
Государственного комитета
Совета Министров БССР по печати,
Минск, Ленинский проспект, 83а.

Складальнікі Н. ВАТАЦЫ і А. ЛОЙКА

Афармленне А. К. Сапеткі. Рэдактар М. А. Казбярук. Мастацкі рэдактар В. П. Бязмен. Тэхнічны рэдактар В. Н. Жук. Карэктар В. П. Матукоўская.

АТ 06103. Здадзена ў набор 31/V 1967 г. Падпісана да друку 3/I 1968 г. Фармат 60×90¹/₈. Фіз. і ўм. друк. арк. 13,0. Уч.-выд. арк. 4,71. Тыраж 8000 экз. Цана 38 кап. Зак. 522.

Паліграфкамбінат імя Я. Коласа
Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку.
Мінск, Чырвоная, 23.

6-6 / 153-67М

8Бел1 / В 21

Бел. аддзел
Аўтамат.
Бел. 2005

B000000002732242